

Gaiplik Kararının ve Ölüm Karinesinin Sosyal Sigortadan Doğan Parasal Yardımlara Etkisi

Dr. Öğr. Üyesi Bülent Ferat İŞÇİ*

Öz

Türk sosyal güvenlik hukukunda sigortalının ölümü, geride kalan hak sahiplerine belirli parasal yardımların sağlanmasını gerektirir. Ancak ölümün her durumda kesin olarak tespit edilemediği hâller bulunmaktadır. Cesedin bulunamadığı, kişinin ölüm tehlikesi içinde kaybolduğu veya uzun süredir haber alınmadığı durumlarda Türk Medeni Kanunu, “ölüm karinesi” ve “gaiplik” kurumlarını öngörmüştür. Bu kurumlar, kişilerin hukuken ölü sayılmasını sağlayarak hem özel hukuk hem de sosyal güvenlik hukuku bakımından çeşitli sonuçlar doğurur.

Çalışmada, gaiplik ve ölüm karinesi kararlarında ölüm anının tespiti, hak sahiplerinin sosyal sigorta yardımlarından ne zaman itibaren yararlanabileceği, yardımların geriye dönük niteliği ve zamanaşımı başlangıcının belirlenmesi incelenmiştir. Ayrıca iş kazası kavramı ile gaiplik/ölüm karinesi arasındaki kesişim noktaları ele alınmıştır.

Sigortalının sonradan ortaya çıkması hâlinde hak sahiplerine yapılan düzenli ve tek seferlik ödemelerin akıbeti de çalışmanın önemli bir bölümünü

* Dr. Öğr. Üyesi. Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Ana Bilim Dalı, Antalya, Türkiye | Asst. Prof. Dr., Akdeniz University Faculty of Law, Department of Labor and Social Security Law, Antalya, Türkiye.

✉ feratbulentisci@gmail.com • ORCID 0000-0003-2222-7399.

✉ **Atıf Şekli** | Cite As: İŞÇİ, Bülent Ferat: “Gaiplik Kararının ve Ölüm Karinesinin Sosyal Sigortadan Doğan Parasal Yardımlara Etkisi”, SÜHFD, C. 34, S. 2, 2026, s. 541-579.

✉ **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✉ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

oluşturmaktadır. Bu kapsamda 5510 sayılı Kanun çerçevesinde yersiz ödeme kavramının bu durumlara ne ölçüde uygulanabileceği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

• Gaiplik • Ölüm Karinesi • Sosyal Sigorta • Hak Sahipleri • Parasal Sosyal Sigorta Yardımları

THE EFFECTS OF DECLARATION OF ABSENCE AND PRESUMPTION OF DEATH ON MONETARY BENEFITS ARISING FROM SOCIAL SECURITY

Abstract

In Turkish social security law, the death of an insured person entitles surviving beneficiaries to monetary benefits. However, death cannot always be conclusively established. Where the body cannot be found, the person disappears under life-threatening circumstances, or no information has been received for a prolonged period, the Turkish Civil Code provides for the presumption of death and the declaration of absence, allowing the person to be legally deemed deceased and producing consequences in social security law.

This study examines the determination of the time of death in such cases, the starting point for entitlement to social security benefits, their retroactive effect, and the commencement of limitation periods. It also addresses the relationship between work accidents and these institutions, as well as the legal consequences of periodic and lump-sum payments where the insured person later reappears, with particular reference to the concept of undue payment under Law No. 5510.

Keywords

• Declaration of Absence • Presumption of Death • Social Security • Beneficiaries • Monetary Social Security Benefits

Extended Summary

Legal systems may face situations in which it cannot be determined with certainty whether a person is alive or deceased. In such cases, the institutions of declaration of absence and presumption of death are applied as exceptional legal mechanisms to eliminate uncertainty and ensure legal order. Although these institutions are mainly regulated under civil law, they also have important consequences in the field of social security law, particularly regarding monetary benefits granted to the beneficiaries of the insured. This study examines the effects of declaration of absence and presumption of death on monetary social security benefits, with a focus on the time when entitlement arises, the issue of retroactive

effect, and the legal consequences of the possible reappearance of the insured person.

The main issue addressed in this study concerns the determination of the moment at which social security rights arise in cases involving declaration of absence or presumption of death. In practice, entitlement to monetary benefits is often linked to formal stages such as the date of the court decision or the registration of death in civil records. However, this approach may fail to reflect the legal nature of these institutions and may weaken the protective function of social security law.

The study is based on a doctrinal analysis of Turkish civil law and social security legislation, primarily the Turkish Civil Code and the Turkish Social Insurances and Universal Health Insurance Law No. 5510. Relevant decisions of the Court of Cassation are examined to identify prevailing judicial approaches and interpretative differences.

One of the main conclusions of the study is that the retroactive effect attributed to declaration of absence and presumption of death under civil law should also be recognized in the field of social security law. These institutions do not merely confirm a legal status but create a legal assumption that the insured person is deemed to have died at the moment when the life-threatening event occurred or when the person was last heard from. Accordingly, social security rights should be considered to arise from that moment, provided that the statutory conditions for entitlement are met by the beneficiaries of the insured. Limiting entitlement to the date of the court decision leads to an artificial delay and conflicts with the purpose of social security benefits.

Another issue examined in the study concerns the assessment of entitlement conditions, particularly the legal status of the beneficiaries. It is argued that entitlement should be determined according to the conditions existing at the time of the presumed death or disappearance. If persons entitled to social security benefits satisfied the statutory requirements at that time, their subsequent loss of these conditions should not retroactively eliminate rights that had already arisen. Termination of entitlement should therefore have only prospective effect.

The study also briefly addresses the relevance of declaration of absence and presumption of death in cases involving work accidents. While not every disappearance can automatically be classified as a work accident, it is argued that where the circumstances of the event show a clear connection with the insured's employment, the presumption of death may support such a classification. In this context, evidentiary difficulties should not be used as a justification to deny social security protection.

Finally, the study examines the consequences of the reappearance of the insured person after monetary social security benefits have been granted. It is argued that the mere possibility of reappearance should not prevent the initial recognition of entitlement. Although issues related to unjust enrichment and recovery of

unduly paid benefits may arise, these issues should be handled with caution in light of the exceptional nature of declaration of absence and presumption of death.

In conclusion, this study emphasizes that declaration of absence and presumption of death should be interpreted in social security law in a manner that prioritizes the protection of beneficiaries and recognizes the retroactive effect inherent in these institutions. Legal uncertainty should not operate to the detriment of persons entitled to social security benefits but should instead justify a broader and more inclusive interpretation of entitlement.

GİRİŞ

Sosyal güvenlik hukukunun temel işlevi, bireyin çalışma gücünü kaybetmesi, hastalanması veya ölüm gibi sosyal risklerle karşılaşması hâlinde ortaya çıkan gelir kayıplarını telafi ederek asgari yaşam güvenesi sağlamaktır. Bu kapsamda sigortalının ölümü, sosyal sigortaların korumaya alanının en önemli unsurlarından birini oluşturur. Zira ölüm hâli, sadece sigortalının değil, onun gelirine bağımlı olarak yaşamını sürdüren yakınlarının da ekonomik güvenliğini doğrudan etkileyen bir sosyal risktir. Bu nedenle sosyal güvenlik sistemi, sigortalının ölümü hâlinde geride kalan hak sahiplerine çeşitli parasal yardımlar öngörmüş; bu yardımların niteliği, kapsamı ve şartları 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu¹ (5510 s.K./SSGSSK) ile belirlenmiştir.

Her durumda ölümün kesin olarak tespit edilmesi mümkün olmayabilir. Cesede ulaşılamadığı veya ölüm tehlikesi içinde kaybolduğu durumlarda kişinin hukuken ölü kabul edilmesi için 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda² (TMK) düzenlenen "ölüm karinesi" ve "gaiplik" kurumlarına başvurulmaktadır. Ölüm karinesi, kişinin içinde bulunduğu olayın niteliği itibarıyla tüm hayat tecrübelerine göre sağ kalma ihtimalinin bulunmadığı hâllerde uygulanan, genellikle idari nitelikte bir hukuki çare iken; gaiplik kararı ise kişinin uzun süre haber alınmaması veya ölüm tehlikesi içinde kaybolması sonucu, belirli usuller izlenerek mahkeme tarafından verilen bir karardır. Her iki kurum da kişiyi hukuken ölmüş gibi kabul etmekte ve buna bağlı olarak miras, eşlerin evliliğinin sona ermesi, nüfus kayıtlarının düzeltilmesi gibi pek çok hukuki sonuç doğurmaktadır.

¹ R.G., T. 16.06.2006, S. 26200.

² R.G., T. 08/12/2001, S. 24607.

Sosyal güvenlik hukuku bakımından asıl sorun, gaiplik veya ölüm karinesi kararına bağlı olarak sigortalının hak sahiplerine sosyal sigorta yardımlarının sağlanıp sağlanmayacağı, sağlanacak ise hangi tarihten itibaren hak kazanılacağı ve sonradan sigortalının ortaya çıkması durumunda yapılan ödemelerin akibetinin ne olacağıdır. Çünkü bu kararların verildiği aşamada, kişinin gerçekten ölü olup olmadığı tam olarak ortaya konulamamıştır. Hukuken ölü sayılan bir sigortalının ileride sağ olarak ortaya çıkması ihtimal dâhilindedir ve bu ihtimal sosyal sigorta yardımlarının niteliğini tartışmalı hâle getirmektedir.

Bu bağlamda öncelikle; gaiplik ve ölüm karinesi kararlarının sosyal sigortadan sağlanan parasal yardımlara etkisi değerlendirilirken, sosyal sigorta hukukunun koruyucu amacının göz ardı edilmemesi gerekir. Zira sosyal güvenliğin temeli, sosyal risk karşısında kişinin ve ailesinin asgari gelir güvenliğini sağlamaktır. Dolayısıyla hak sahiplerinin ölüm nedeniyle uğradıkları gelir kaybının telafisi esastır. Bu noktadan hareketle, gerek ölüm aylığı ve ölüm geliri gibi düzenli yapılan yardımlarda gerekse cenaze ödeneği, evlenme ödeneği ve ölüm toptan ödemesi gibi tek seferlik ödemelerde korunmak istenen menfaatin niteliği konunun sonuca kavuşması açısından belirleyici olacaktır.

Bunun yanında, gaiplik ve ölüm karinesi kararlarının geriye etkili olması, sosyal sigorta yardımının başlangıç tarihinin tespitinde özel sorunlar doğurmaktadır. TMK gereği, gaiplik kararı hüküm ve sonuçlarını geriye etkili olarak doğurmakta ve kişi, ölüm tehlikesinin gerçekleştiği tarihten itibaren ölü kabul edilmektedir. Bu nedenle 5510 s.K. kapsamında ölüm sigortası yardımlarının başlama tarihi ile hak sahipliğinin kazanıldığı tarih zaman bakımından ayrışabilmektedir. Aynı şekilde zamanaşımı süresinin hangi tarihten itibaren işlemeye başlayacağı da üzerinde durulması gereken bir başka hukuki sorundur.

Sosyal güvenlik hukuku ile medeni hukukun kesiştiği bir başka nokta ise iş kazasından doğan ölüm hâlleridir. Zira ölüm tehlikesi altında kaybolma çoğu zaman sigortalının çalışma hayatında karşılaştığı bir risk sonucudur. Sigortalının hangi koşullarda iş kazası sonucu ölmüş kabul edileceği ve buna bağlı olarak hak sahiplerinin hangi haklardan yararlanabileceği, olayın nitelendirilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Son olarak, sigortalının hukuken ölü kabul edilmesine rağmen gerçekte hayatta olması hâlinde hak sahiplerine yapılmış ödemelerin geri alınıp alınamayacağı, geri alınacak ise bunun hangi kapsamda ve sürede

mümkün olacağı tartışılması gereken bir meseledir. Özellikle 5510 s.K. m. 96 hükmü çerçevesinde yersiz ödeme kavramının bu durumlara ne ölçüde uygulanabileceği, çalışmanın inceleme konularından birini oluşturmaktadır.

Bu çalışma, tüm bu sorunları sistematik olarak ele alarak, gaiplik ve ölüm karinesi kurumlarının sosyal sigortadan sağlanan parasal yardımlar üzerindeki etkilerini değerlendirmeyi; uygulamada ortaya çıkan tereddütlere çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır.

I. ÖLÜM KARİNESİ VE GAIPLİK KAVRAMI

Ölüm karinesi TMK m. 31’de tanımlanmıştır. Buna göre kişi, ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde kaybolursa, cesedi bulunamamış olsa bile gerçekten ölmüş sayılır.³ Ölüm karinesinin söz konusu olması için iki temel unsurun sağlanmış olması gerekir. İlki; kişiye ait cesedin bulunamamış olması yahut ulaşılan bir cesedin söz konusu kişiyle kimliklendirmesinin yapılamamış olmasıdır. İkincisi ise, hadisenin kesin olarak ölümle sonuçlanacak bir olay niteliği taşımasıdır.⁴ Söz konusu ölüm karinesi kararının alınabilmesi ise ancak TMK m. 44’te gösterilen şartlar çerçevesinde mümkündür.

Anılan madde uyarınca ölüm karinesinin tespiti iki farklı yöntemle gerçekleştirilebilir. İlki, TMK m. 44/1 ve Nüfus Hizmetleri Kanunu⁵ (NHK) m. 32/2 çerçevesinde yürütülen idari süreçtir. Buna göre, bir kimse ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde ortadan kaybolursa, cesedi bulunamamış olsa bile o yerin en büyük mülki amirinin⁶ emriyle kütüğe ölü kaydı düşürülür.⁷ Ancak NHK m. 32/2 gereği, mülki

³ TEKİNAY, Selahattin Sulhi, Medeni Hukuka Giriş Dersleri, İstanbul 1987, s. 212-213

⁴ OĞUZUĞLU, H. Cahit, Medeni Hukuk I-Şahsın Hukuku, Ankara 1958, s. 227; VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, Türk Medeni Hukuku, İstanbul 1963, s. 217.

⁵ R.G., T. 25.04.2006, S. 26153.

⁶ 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 2/c maddesinde göre, en büyük mülki amir ifadesini, illerde vali, ilçelerde ise kaymakam olarak kabul etmek gerekir.

⁷ AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya, Medeni Hukuk, 28. Baskı, İstanbul 2024, s. 113-114; AKİPEK, Jale/AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, 13. Baskı, İstanbul 2016, s. 251; KARARMAZ, Banu, İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi, İstanbul 2021, s. 8-9; YAĞCIOĞLU, Ali Haydar: “Ölüm Karinesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 24, S. 2, 2022, s. 851 vd.

amirin bu emri verebilmesi için, hakkında işlem yapılacak kişinin altsoyu, üstsoyu, kardeşleri veya bunlar yoksa mirasçılarının dilekçe ile başvurarak olayı belgelendirmeleri ya da yetkili makamların durumu resmî bir yazı ile bildirmeleri gerekir.⁸ Mirasçılarının da bulunmaması durumunda başvuru yetkili makamlarca yapılır.

İkinci yöntem ise TMK m. 44/2'de düzenlenen yargısal tespittir. İlgili kişilerin talebine rağmen mülki amir tarafından ölü kaydı düşülmesi yönünde bir talimat verilmemesi durumunda, her ilgili, kişinin ölü olduğunun mahkeme kararıyla tespit edilmesini isteyebilir.⁹ Her iki yöntemde de ölüm karinesine neden olan olayın ispatı yeterli kabul edilmekte, ayrı bir mahkeme kararı veya mülki amir emri için cesedin bulunması şartı aranmamaktadır.¹⁰ Ayrıca, bir cesede ulaşılmış olsa dahi, bu cesedin kimliği tespit edilemiyor ve hakkında işlem yapılmak istenen kişiye ait olduğu kanıtlanamıyorsa, yine ölüm karinesi hükümlerine başvurulması mümkündür.¹¹

Gaiplik kavramı ise TMK m. 32-35 arasında düzenlenmiştir. TMK m. 32'ye göre, ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun süreden beri haber alınamayan bir kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılık varsa, maddede belirtilen kişilerin¹² başvurusu üzerine mahkeme kişinin gaipliğine karar verebilir.¹³ Söz konusu hükme göre, ya kişi ölüm

⁸ **DURAL**, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan, Türk Özel Hukuku, C. II Kişiler Hukuku, 25. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul 2025, **DURAL/ÖĞÜZ**, s. 27

⁹ Öğretide, ilgili hükmün gerekli açıklıktan uzak olduğu ve bu nedenle farklı anlamların çıkabileceği belirtilmiştir. Buna göre TMK m. 44/2'nin ölüm karinesinin aksinin ispat edileceği haller göz önünde tutularak düzenlendiği veya eldeki somut verilere göre gerçek ölüm tarihinin başka bir tarih olduğunun tespit edilmesi için düzenlendiği ifade edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. **YAĞCIOĞLU**, s. 844-845.

¹⁰ **DURAL/ÖĞÜZ**, s. 26, **OĞUZMAN**, Kemal/**SELİÇİ**, Özer/**OKTAY-ÖZDEMİR**, Saibe, Kişiler Hukuku, 23. Baskı, İstanbul 2024, s. 32-33; **KARARMAZ**, s. 8.

¹¹ **YAĞCIOĞLU**, s. 850-851; 858-859

¹² TMK m. 32 hakları ölüme bağlı olanların gaiplik kararı istemeye yetkili olduğunu düzenlemiştir. Ayrıca TMK m. 588, Hazine'nin de belirli şartlar altında gaiplik kararı almak için mahkemeye başvurmaya yetkisi olduğunu düzenlemiştir. Detaylı bilgi için bkz. **OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR**, s. 37.

¹³ **OĞUZOĞLU**, s. 231-232; **VELİDEDEOĞLU**, s. 219; **DURAL/ÖĞÜZ**, s. 31; **ARAT**, Ayşe: "Gerçek Kişilerde Kişiliğin Sona Ermesi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, C. 9, S. 1-2, 2006, s. 266-267. Gaipliğin şartları hakkında detaylı bilgi için bkz. **TOKAT**, Hüseyin, Türk Hukukunda Gaiplik, Ankara 2018, s. 53 vd.

tehlikesi içinde kaybolacak ya da uzun süreden beri haber alınamıyor olacak. Buna ilişkin detay ise TMK m. 33'te düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre, gaiplik kararının istenebilmesi için, ölüm tehlikesinin üzerinden en az bir yıl veya son haber tarihinin üzerinden en az beş yıl geçmiş olması gerekir.¹⁴ Maddenin ikinci fıkrasına göre ise mahkeme, gaipliğine karar verilecek kişi hakkında bilgisi olanları bir ilanla bilgi vermeye çağırır. Mahkemece belirtilen sürede herhangi bir bilgi elde edilemezse, TMK m. 33/3 gereğince ilk ilandan en az 6 ay sonra yapılmak üzere ikinci bir ilan yapılır. İkinci ilan yapılmaksızın gaiplik kararı alınması mümkün değildir. İkinci ilandan sonra ise kişi hakkında gaiplik kararı verilebilir. Bu nedenle, ölüm tehlikesi içinde kaybolan biri hakkında gaiplik kararının alınabilmesi için, ölüm tehlikesi içeren olaydan sonra en az bir buçuk yıl geçmiş olması, uzun süreden beri haber alınamama halinde ise son haber alınma tarihinden itibaren en az beş buçuk yıl geçmiş olması gerekir.¹⁵

Gaiplik kavramı içerisinde belirtilen ölüm tehlikesi ile ölüm karinesinde belirtilen ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren hallerin birbirinden farklı olduğu ayrıca belirtilmelidir. Aslında ikisinde de kişinin öldüğü tahmin edilmektedir ancak ölüm karinesinde bu durum çok daha güçlüdür ve kişinin ölmüş olduğu objektif olarak neredeyse kesindir. Ancak gaiplikte belirtilen ölüm tehlikesinde, kişi muhtemelen ölmüştür ancak ölmeme ihtimali azımsanmayacak derecede mevcuttur.¹⁶

II. ÖLÜM KARİNESİ VE GAİPLİKTE ÖLÜM ANININ TESPİTİ

Ölüm karinesi ve gaiplik durumlarında ölüm anının tespit edilmesi sadece medeni hukuk anlamında değil, sosyal güvenlik hukuku anlamında da sosyal sigortalarda elde edilecek parasal yardımların ne zaman ödenmeye başlanacağı noktasında önem arz etmektedir. Zira sigortalı ancak öldüğünde hak sahipleri söz konusu yardımlara hak kazanabilmektedir.

TMK m. 35/2 hükmü gereği, gaiplik kararı sigortalının ölüm tehlikesi içinde kaybolduğu veya son haberin alındığı tarihten başlayarak

¹⁴ VELİDEDEOĞLU, s. 218-219; ARPACI, Abdülkadir, Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler), İstanbul 1993, s. 176-178; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 34-36.

¹⁵ AKDOĞANER ARSLAN, Elvan, Gaiplik Kararının Türk Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi, Ankara Üniversitesi SBE Doktora Tezi, 2022, s. 41-43.

¹⁶ OĞUZOĞLU, s. 228-229; TEKİNAY, s. 213-214; ARPACI, s. 177; DURAL/ÖĞÜZ, s. 27.

hüküm ve sonuç doğuracaktır. Diğer bir ifadeyle, mahkeme kararı geçmişe etkili bir sonuç doğuracaktır.¹⁷

Gaiplik kararının geçmişe etkili sonuç doğurduğu hususu Yargıtay içtihadında da açık biçimde kabul edilmiştir. Nitekim Yargıtay, sigortalı hakkında verilen gaiplik kararında son haber alma tarihinin belirlenmiş olmasına rağmen, mahkemenin gaiplik kararının verildiği tarihe kadar sigortalının yaşadığını varsayarak aylıkların hak edildiği sonucuna ulaşmasını hukuka aykırı bulmuştur. Kararda, TMK m. 35 uyarınca gaiplik kararının “ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya son haberin alındığı günden itibaren hüküm ve sonuç doğurduğu” vurgulanmış; bu nedenle sigortalının bu tarihten sonraki dönem için yaşlılık aylığına hak kazanamayacağı açıkça ifade edilmiştir. Yargıtay’a göre, son haber alma tarihi esas alınarak bu tarihe kadar hak edilen aylıkların ödenmesi gerekir; gaiplik kararının verildiği tarihe kadar tüm dönem için aylık tahakkuku yapılması ise geçmişe etki ilkesine aykırıdır. Bu içtihat, gaiplikte ölüm anının tespitinin yalnızca medeni hukuk açısından değil, sosyal güvenlik hukukuna açısından da hak sahipliğinin doğumu, ödemelerin geriye yürütülmesi ve yersiz ödeme ihtimallerinin değerlendirilmesinde merkezi bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.¹⁸

Gaiplik için alınan mahkeme kararında gaibin son görülme tarihi sadece yıl olarak belirtildiyse, bu durumda gaibin ölüm tarihi, gaibin son görüldüğü yılın 1 Temmuz günü olarak kabul edilir. Gaiplik kararında herhangi bir tarih belirtilmemiş ise, bu durumda mahkeme kararının kesinleştiği tarih gaibin ölüm tarihi olarak işlem görür.¹⁹ Ölüm karinesi

¹⁷ OĞUZUĞLU, s. 233; VELİDEDEOĞLU, s. 220-221; TEKİNAY, s. 219; AKKANAT, Halil, Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi, İstanbul 2004, s. 33; ARPACI, s. 179; YÜCEL BODUR, s. 36. Öğretideki bir görüşe göre; uzun süreden beri haber alınmama nedeniyle verilen gaiplik kararlarında, ölüm tarihinin son haber alma günü olarak kabul edilmesi yapay bir hukuki varsayım teşkil etmektedir. Ancak mevcut koşullar altında, daha isabetli bir sonuca ulaşmayı sağlayacak somut verilerin bulunmaması, bu kabulün bir zorunluluk olarak sürdürülmesini gerektirmektedir. Bkz. VELİDEDEOĞLU, s. 221.

¹⁸ Y.10.HD., E. 2010/1264, K. 2010/6923, T. 11.05.2010 (www.lexpera.com.tr)

¹⁹ YÜCEL BODUR, Mehtap, 5510 Sayılı Kanun Madde 32, Sosyal Sigortalar Hukuku Şerhi, C. I, Sözer, Ali Nazım/Caniklioğlu, Nurşen/Kabakçı, Mahmut (Editörler), Ankara 2024, s. 883

bakımından ise ölüm karinesine sebep olan olayın gerçekleştiği an kişinin ölüm tarihi olarak kabul edilir.²⁰

Ölüm karinesinde ise, o yerin en büyük mülki amirinin emri ile kütüğe ölü kaydı düşülür ve ölüm karinesine konu olayın gerçekleştiği andan itibaren kişi ölmüş sayılır ve ölümün bütün sonuçları gerçekleşir.²¹ Şüphesiz, sadece mülki amir değil, her ilgili söz konusu kişinin ölü veya sağ olduğunun mahkemece tespitini talep edebilir. Bu noktada mahkemenin vereceği karar yine geçmişe etkili olarak sonuç doğuracaktır ve ölüm karinesine konu olan olayın gerçekleştiği tarihten itibaren kişi ölmüş sayılacaktır.²²

III. ÖLÜME BAĞLI SOSYAL SİGORTADAN SAĞLANAN PARASAL YARDIMLAR

Ölüme bağlı olarak sosyal sigortalardan sağlanan bazı parasal yardımlar bulunmaktadır. Bunlara hak kazanabilme bakımından sigortalının sağlığında sağlaması gereken şartlar bulunduğu gibi, hak sahiplerinin sağlaması gereken şartlar da bulunmaktadır. Söz konusu şartlar sağlandığı takdirde ölüme bağlı olarak kısa vadeli sigorta kollarından ölüm

---

²⁰ SARI FİDAN, Özlem: “Depremde Kaybolanların Hukuki Durumlarının Gaiplik ve Ölüm Karinesi Yönünden Ele Alınması”, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 1, s. 226.

²¹ ARAT, s. 264; YAĞCIOĞLU, s. 864; SARI FİDAN, s. 226.

²² YÜCEL BODUR, s. 33

geliri,²³ cenaze²⁴ ve evlenme ödeneği²⁵ hak sahipleri tarafından talep edilebilir. Cenaze ödeneği ve evlenme ödeneği ayrıca uzun vadeli sigorta

²³ Ölüm geliri, kısa vadeli sigorta kolları bakımından sağlanan parasal yardımdır. Hak sahiplerinin tespiti için 5510 s.K m. 3'e bakılmalıdır. Buna göre hak sahibi, sigortalının veya sürekli iş göremezlik geliri ile malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta olanların ölümü halinde, gelir veya aylık bağlanmasına veya toptan ödeme yapılmasına hak kazanan eş, çocuk, ana ve babasını ifade eder. Diğer bir ifadeyle, ölüm gelirine diğer şartların sağlanması halinde sigortalının eşi, çocukları, ana ve babası hak kazanabilir. 5510 s.K m. 20'de ise, hangi durumlarda ölüm gelirine hak kazanılabileceği düzenlenmiştir. Anılan maddenin ilk fıkrasına göre, iş kazası veya meslek hastalığına bağlı nedenlerden dolayı ölen sigortalının hak sahiplerine ölüm geliri bağlanır. Maddenin ikinci fıkrasına göre iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü %50 veya daha fazla oranda kaybetmesi nedeniyle sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış iken ölenlerin, ölümün iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olup olmadığına bakılmaksızın sigortalının hak sahiplerine ölüm geliri bağlanır. Son olarak anılan maddenin üçüncü fıkrasına göre iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü %50 oranının altında kaybetmesi nedeniyle sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış iken ölenlerin, ölümün iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olmaması halinde sigortalının almakta olduğu sürekli iş göremezlik geliri, sigortalının hak sahiplerine ölüm geliri olarak bağlanır. Diğer bir ifadeyle 5510 s.K m. 20'ye göre 3 farklı durumda ölüm geliri ortaya çıkabilir. Bunun dışında ölüm gelirine hak kazanmak için sigortalının belirli bir süre sigortalılık süresi veya belirli bir prim ödeme gün sayısını doldurmuş olması şartları aranmamaktadır. Ancak hak sahiplerine ilişkin farklı şartlar bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. **GÜZEL**, Ali/**OKUR**, Ali Rıza/**CANIKLIOĞLU**, Nurşen, Sosyal Güvenlik Hukuku, 20. Baskı, İstanbul 2024, s. 441 vd.; **SÖZER**, Ali Nazım, Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, 6. Baskı, İstanbul 2023, s. 477 vd.; **TUNCAY**, Can/**EKMEKÇİ**, Ömer/**GÜLVER**, Ender, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 22. Baskı, İstanbul 2023, s. 405 vd.; **SÜMER**, Haluk Hadi, Sosyal Güvenlik Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2025, s. 168-172; **TUGAY**, Mustafa, 5510 Sayılı Kanun Madde 20, Sosyal Sigortalar Hukuk Şerhi, C. I, Sözer, Ali Nazım/Caniklioğlu, Nurşen/Kabakçı, Mahmut (Editörler), Ankara 2024, s. 653 vd.; **ASLANKÖYLÜ**, Resul, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi, C. I, Ankara 2013, s. 946-970; **ALPER**, Yusuf, Sosyal Sigortalar Hukuku, 13. Baskı, Bursa 2025, 283 vd.

²⁴ Cenaze ödeneği SSGSSK m. 37/3'te düzenlenmiştir. Anılan hükme göre, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu veya sürekli iş göremezlik geliri, malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken veya kendisi için en az 360 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi bildirilmiş olup da ölen sigortalının hak sahiplerine cenaze ödeneği verilir. Maddenin devamında ise hak sahiplerinin kim olduğu belirtilmiştir. Buna göre, cenaze ödeneği sırasıyla sigortalının eşine, yoksa çocuklarına, o da yoksa ana ve babasına, o da yoksa kardeşlerine verilir. Anılan hüküm çerçevesinde cenaze ödeneğine hak kazanabilmesi için, sigortalının öncelikle iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında olması gerekir. Söz konusu sigorta kapsamındayken iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölüm gerçekleşirse, SSGSSK m. 37/3'te

kolları bakımından da sağlanan yardımlardandır. Uzun vadeli sigorta kollarından ise cenaze ve evlenme ödeneği dışında gerekli şartların sağlanması halinde ölüm aylığı²⁶ hak sahipleri tarafından talep edilebilir. Sigortalının ölümü sonrasında eğer hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanıyorsa, sigortalının kuruma ödemiş olduğu malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primleri hak sahiplerine aylık bağlama oranında ödenir. Bu ödemeye ise ölüm toptan ödemesi adı verilmektedir.²⁷

belirtilen hak sahipleri cenaze ödeneğine hak kazanabilir. Bunun dışında iş kazası veya meslek hastalığı sonucu sürekli iş göremezlik geliri veya malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken ölenlerin hak sahiplerine de cenaze ödeneği verilir. Ayrıca 360 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası kapsamında primi bildirilmiş olanların ölümü halinde de yine söz konusu hak sahipleri anılan ödeneye hak kazanabilecektir. Detaylı bilgi için bkz. **GÜZEL/OKUR/CANİKLİOĞLU**, s. 441; **SÖZER**, s. 473-474; **TUNCAY/EKMEKÇİ/GÜLVER**, s. 411; **SÜMER**, s. 173-174; **TUGAY**, s. 666-667; **ALPER**, s. 287-288. 2026 yılı için cenaze ödeneği 6398 TL'dir ve her yıl için TÜFE değişim oranında artırılmaktadır.

- ²⁵ Evlenme ödeneği SSGSSK m. 37/1-2'de düzenlenmiştir. Anılan hükme göre, ölüm geliri veya ölüm aylığı alırken, evlenmesi sebebiyle aylık veya geliri kesilecek kız çocuklarına, talepte bulunmaları halinde, almakta oldukları gelir veya aylığın iki yıllık tutarı bir defaya mahsus olmak üzere evlenme ödeneği olarak peşin verilir. Detaylı bilgi için bkz. **SÖZER**, s. 482; **GÜZEL/OKUR/CANİKLİOĞLU**, s. 449; **TUNCAY/EKMEKÇİ/GÜLVER**, s. 410-411; **SÜMER**, s. 173; **TUGAY**, s. 666; **ALPER**, s. 287.
- ²⁶ Hak sahiplerinin ölüm aylığına hak kazanabilmesi için, gereken şartlar 5510 s.K. m. 32 ve 34'te düzenlenmiştir. Kanun'un 32'nci maddesi genel olarak sigortalının hayat-tayken sağlamak zorunda olduğu şartları düzenlerken, Kanun'un 34'üncü maddesi, hak sahiplerinin hangi durumlarda ve hangi oranda ölüm aylığı alabileceğini düzenlemiştir. Detaylı bilgi için bkz. **YÜCEL BODUR**, Şerh, s. 882 vd., s. 922 vd.; **GÜZEL/OKUR/CANİKLİOĞLU**, s. 675 vd.; **TUNCAY/EKMEKÇİ/GÜLVER**, s. 536 vd.; **SÖZER**, s. 467 vd.; **SÜMER**, s. 232-238; **ASLANKÖYLÜ**, C. I, s. 1466-1485; **ASLANKÖYLÜ**, Resul, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi, C. II, Ankara 2013, s. 1542-1569; **ALPER**, s. 342 vd.
- ²⁷ Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması mümkün değilse, 5510 s.K. m. 36'da düzenlenen hak sahiplerine toptan ödeme yapılması gündeme gelebilir. Ancak dikkat etmek gerekir ki, ilgili madde çerçevesinde toptan ödeme yapılabilmesi için, hak sahiplerine ölüm aylığının bağlanamamasının sebebinin 5510 s. K. m. 32 çerçevesinde olması gerekir. Diğer bir ifadeyle, sigortalı gerekli şartları sağlamadığı için hak sahipleri ölüm aylığına hak kazanamıyor olmalıdır. 5510 s.K m. 32 kapsamındaki şartlar sağlanmasına rağmen, m. 34 kapsamında kimseye aylık bağlanamaması durumunda toptan ödeme mümkün olmayacaktır. Ölüm toptan ödemesine ilişkin detaylı bilgi için bkz. **GÜZEL/OKUR/CANİKLİOĞLU**, s. 712-713; **TUNCAY/EKMEKÇİ/GÜLVER**, s. 542-543.; **SÖZER**, s. 474; **ALPER**, s. 353-354.

Söz konusu parasal yardımlara hak kazanma şartlarının incelenmesi çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Konumuz açısından önemli olan husus, gaiplik veya ölüm karinesi durumlarında söz konusu parasal yardımların ödenip ödenmeyeceğidir. Ayrıca sigortalının gaiplik kararına veya ölüm karinesi durumuna rağmen belirli bir süre sonra hayatta olduğunun tespit edilmesi halinde, hak sahiplerine yapılan ödemelerin geri alınıp alınmayacağı diğer bir hukuki sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda açıklanan bilgiler ışığında, ölüme bağlı olarak doğan bu haklardan bazıları ölümün iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olmasını ararken, bazılarında bu şart aranmamaktadır. Çalışmamız kapsamında ölüm karinesi ve gaiplik inceleneceği için, meslek hastalığı ile anılan kavramların çakışması pek mümkün olmadığından aşağıda, sigortalının ölüm karinesi ve gaiplik sonucu ölü kabul edilmesinin iş kazası ile birleştiği noktalar da ayrıca incelenecektir.

IV. GAIPLİK VE ÖLÜM KARİNESİ HALİNDE SOSYAL SİGORTA YARDIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Gaiplik ve Ölüm Karinesi Durumlarında Sosyal Sigortalardan Sağlanan Parasal Yardımlara Hak Kazanılıp Kazanılmayacağı Sorunu

Gaiplik ve ölüm karinesi *hâllerinin* sosyal sigorta hukukuna yansımada temel mesele, sigortalının hukuken ölü sayılmasının hak sahipleri bakımından parasal yardımlara doğrudan hak kazandırıp kazandırmadığıdır. Zira bu hâllerde kişi gerçekte ölmüş olabilir veya hayatta bulunabilir; dolayısıyla sosyal sigorta yardımlarının devreye girip girmeyeceği, yalnızca hukuki varsayımın niteliği değil, aynı zamanda sosyal güvenlik korumasının amacı çerçevesinde ayrıca değerlendirilmelidir.

Sosyal sigortalar, sigortalının karşılaşabileceği sosyal riskleri güvence altına alarak, sigortalının kendisinin ve/veya ailesinin ekonomik anlamda bir kayba uğramasını engellemeyi veya en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Türk hukukunda bu güvence kısa ve uzun vadeli sigorta kolları çerçevesinde ödenen ölüm aylığı, ölüm geliri, cenaze ve evlenme ödeneği aracılığıyla sağlanmaktadır. Ancak dikkat edilmesi gereken husus, bu yardımlar aslında sigortalının kendisine sağlanan yardım değil, geride

kalanlara sağlanan bir yardımlardır. Nitekim öğretilerdeki bir görüş, ölüm sigortası için “geride kalanların sigortası” ifadesini de kullanmıştır.²⁸

Ölüm aylığı, ölüm geliri, cenaze ve evlenme ödeneği kurumlarının temel amacı, sigortalının ölümünden sonra geride kalan hak sahiplerinin korunmasıdır. Hak sahipleri bakımından, sigortalının ölüm karinesi veya gaiplik kararı ile ölü kabul edilmesi ile iş kazası sonucu ölümü arasında hukuken bir ayırım bulunmamaktadır. Her iki durumda da hak sahipleri, sigortalının sağladığı ekonomik desteğin yokluğu nedeniyle benzer bir mahrumiyet içerisine girmektedir. Anılan yardımlar ise söz konusu mahrumiyeti telafi etmeye yönelik sosyal güvenlik korumasının bir parçası niteliğindedir. Diğer bir ifadeyle, sosyal sigorta tarafından güvence altına alınan sosyal risk hak sahipleri bakımından ortaya çıkmıştır ve artık söz konusu güvencelerin sağlanması gerekir.

Öğretilerde de gaiplik veya ölüm karinesi hâllerinde hak sahiplerinin sosyal sigorta yardımlarına hak kazanması gerektiği,²⁹ aksi yönde bir uygulamanın eşitlik ilkesine aykırılık teşkil edeceği ifade edilmektedir.³⁰ Bu doğrultuda, sigortalı hakkında gaiplik kararı verilmiş ya da ölüm karinesi gerçekleşmiş ise, sosyal sigorta kapsamında öngörülen parasal yardımların devreye girmesi gerekir. Nitekim TMK m. 35/1’de de gaiplik kararı

²⁸ Sözer’in “Türk Sosyal Sigortalar Hukuku” adlı eserinin 8. Bölümü “Geride Kalanların Sigortalılığı” şeklindedir. Bu bölümde ölüm sigortası, iş kazası ve meslek hastalıkları sonucunda ölüm gerçekleşmesi halinde hak sahiplerine sunulan yardımlar, vazife kazasında ve vazife malulü iken ölümün gerçekleşmesi halinde sağlanan yardımlar ve şehit ve harp malullerinin ölümü halinde hak sahiplerine sağlanan yardımlar incelenmiştir. **SÖZER**, s. 455-487.

²⁹ **GÜZEL/OKUR/CANİKLİOĞLU**, s. 679-680; **CANİKLİOĞLU**, Nurşen, 506 Sayılı Sigortalar Kanunu Açısından Geride Kalanların Korunması, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1997, s. 10; **YÜCEL BODUR**, Türk ve Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası, Ankara 2021, s. 37; **YÜCEL BODUR**, Şerh, s. 883; **ÇENBERCİ**, Mustafa, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Ankara 1977, s. 507. **ASLANKÖYLÜ**, C. I, s. 1472-173; **KORKUSUZ**, M. Refik/**UĞUR**, Suat, Sosyal Güvenlik Hukuku, 9. Baskı, Bursa 2025, s. 345; **PEKŞEN**, Miraç Şamil, Sosyal Güvenlik Kurumunca Yapılan Yersiz Ödemelerin Geri Alınması, Ankara 2025, s. 179; **TOKAT**, s. 245; **CAMKURT**, Mehmet Zülfi, “Ölüm Karinesi ve Gaiplik Durumunda Sosyal Güvenlik Mevzuatı Kapsamında Hak Sahiplerine Gelir ve Aylık Bağlanması”, Mali Çözüm Dergisi, Mart-Nisan 2011, s. 239; **EZER**, Burcu, Kişisel Durum Değişikliklerinin Sosyal Güvenlik Hukukundaki Etkileri, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, Ankara 2021, s. 308-309.

³⁰ **MUTLAY**, Faruk Barış, Sosyal Sigorta Yardımlarına Hak Kazanma Koşulları ve Eşitlik İlkesi, İstanbul 2014, s. 490

sonrasında, ölüme bağlı hakların, gaibin ölümü ispatlanmış gibi kullanılabilceği hüküm altına alınmıştır.

Durum böyle olmakla birlikte, cenaze ödeneği için ayrı bir inceleme yapılmalıdır. 5510 s. Kanun'un 37. maddesinde düzenlenen cenaze ödeneği, sigortalının ölümü hâlinde defin giderlerine katkı sağlamak amacıyla yapılır. Gaiplik kararı veya ölüm karinesi sonucu sigortalı nüfusta ölü olarak kaydedildiğinde, ölüm olayı hukuken gerçekleşmiş sayılır. Bu nedenle, cenaze ödeneğine hak kazanılması bakımından gaiplik ya da ölüm karinesi, gerekli hukuki sonucu doğurur. Uygulamada ise cenaze ödeneği, cesedin defnedilmesi nedeniyle ortaya çıkan giderler için ödenmektedir.³¹ Gaiplik ve ölüm karinesi durumlarında cenazenin bulunmaması, ödeneğin amacına ilişkin bir tereddüt yaratabilir. Ancak Kanunda cenazenin bulunmasına ya da defin işleminin yapılmış olmasına dair bir şart yer almamaktadır. Bu sebeple hukuken ölüm gerçekleşmiş sayıldığı sürece, cenaze ödeneğinin hak sahiplerine ödenmesi gerekir. Aksi yaklaşım, gaiplik hâlinde sosyal korumayı daraltır ve kanunun amacına uygun düşmez. Ayrıca her ne kadar cenaze olmadığı için define ilişkin bir masraf çıkmadığı ileri sürülse de ölen kişi için Türkiye'de yer alan dini veya örf-adet gelenekleri çerçevesinde 3 gün taziye düzenlendiği ve geride kalanların/hak sahiplerinin genellikle taziye giderleri ile karşılaştığı bilinmektedir. Bu nedenle cenaze ödeneği sadece defin işlemine özgülenmiş bir yardım olarak düşünülmemelidir. Aksinin kabulü halinde, normal şekilde ölen sigortalının hak sahipleri cenaze ödeneğine hak kazanacakken, gerçekten ölen ancak cesedi bulunmayan bir kişinin hak sahipleri, defin olmadığı için bu ödeneye hak kazanamayacaktır. Öğretide haklı olarak belirtildiği üzere durum eşitlik ilkesine aykırı olacaktır.³²

B. Gaiplik ve Ölüm Karinesinin İş Kazası Çerçevesinde Değerlendirilmesi

İş kazası 5510 s.K. m. 13'te düzenlenmiştir. Anılan madde iş kazasının belirli bir tanımını yapmamış sadece hangi hallerde iş kazasının ortaya çıkacağını düzenlemiştir. 5510 s.K. kapsamında bir iş kazasından bahsedebilmek için belirli şartların sağlanması gerekir. Buna göre öncelikle iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında bir sigortalının

³¹ GÖKALP CİVAN, Arzu, Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası, Ankara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019, s. 223.

³² MUTLAY, s. 490; YÜCEL BODUR, s. 37.

bulunması gerekir. Diğer şartlar ise, sigortalının kazaya uğraması, kaza sonucunda sigortalının bedence veya ruhça zarara uğraması ve kaza ile zarar arasında uygun illiyet bağıdır.³³ Bu şartların sağlandığı durumda iş kazasının gerçekleştiği kabul edilir.

Konumuz açısından temel hukuki problem ise, gaiplik ve ölüm karinesinde ortaya çıkan zararın kesin olmayışı, sigortalının ölümünün kesin olarak tespit edilememesidir. Zira gaiplikte her ne kadar kişi ölüm tehlikesi içerisinde kaybolmuş olsa da yaşama ihtimali hala vardır. Ölüm karinesinde ise kişinin öldüğüne kesin gözle bakılmaktadır ancak sigortalının hayatta olma ihtimali çok düşük de olsa vardır. İncelenmesi gereken husus ise sosyal sigortalar ile sağlanmak istenen amacın ne olduğu ve korunmak istenen menfaatin sağlanması için gereken şartların gerçekleşip gerçekleşmediğidir.

5510 s.K m. 13 iş kazasının 5 farklı durumda ortaya çıkacağını hükme bağlamıştır. Buna göre, iş kazası sigortalının işyerinde bulunduğu sırada; işveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş nedeniyle; bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının, görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda; 5510 s.K m. 4/1-a bendi kapsamındaki kadın sigortalının, iş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda veya sigortalıların, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş geliş sırasında meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen engelli hâle getiren olaydır.

Bu bağlamda, özellikle “işyerinde bulunma” hâlinde ortaya çıkan kaybolma olaylarının değerlendirilmesi önem taşır. Sigortalının işyerinde ölüm tehlikesi altında kaybolması veya ölümüne kesin gözle bakılmasını gerektiren koşullarda ortadan kaybolması hâlinde, gaiplik veya ölüm karinesi uygulanarak iş kazası sonucu öldüğü kabul edilir. Örneğin, 854 sayılı Kanun kapsamındaki bir gemi adamının gemide bulunduğu sırada ölüm tehlikesi altında kaybolması hâlinde, gaiplik kararı iş kazası niteliğini ortadan kaldırmaz; zararlandırıcı olay işyerinde meydana

³³ GÜZEL/OKUR/CANİKLİOĞLU, s. 408 vd.; SÖZER, s. 357-358; TUNCAY/EKMEKÇİ/GÜLVER, s. 386-387; SÜMER, s. 154-155; ÖZKAN KOÇ, Sema Deniz, 5510 Sayılı Kanun Madde 13, Sosyal Sigortalar Hukuku Şerhi, C. I, Sözer, Ali Nazım/Caniklioğlu, Nurşen/Kabakçı, Mahmut (Editörler), Ankara 2024, s. 498 vd.

geldiğinden hak sahipleri gerekli koşulları sağladıkları ölçüde ölüm geliri ve diğer yardımlara hak kazanır.

Aynı yaklaşım, sigortalının cesedine ulaşılamayan ancak ölümüne kesin olarak bakılan olaylarda da geçerlidir. Örneğin uçak kazasında görevli kabin personeli veya pilotun cesedine ulaşılamasa dahi, ölüm karinesi işletilir ve olay iş kazası olarak değerlendirilir; çünkü zararlandırıcı olay işyerinde gerçekleşmiştir veya doğrudan işin yapılması sırasında ortaya çıkmıştır.

Benzer ihtimaller 13/1-b, 13/1-c, 13/1-d ve 13/1-e bentlerinde düzenlenen diğer hâller için de söz konusudur. Örneğin görevlendirme nedeniyle işyeri dışında bulunan sigortalının depremde kaybolması hâlinde de ölüm karinesi uygulanır ve olay iş kazası kapsamında değerlendirilir.

Yukarıda verilen örneklerde ya sigortalı bakımından ölüm tehlikesi bulunmaktadır ya da ölümüne kesin gözle bakılmasını gerektiren bir durum söz konusudur. Netice itibarıyla, sigortalı ölüm tehlikesi olmaksızın ortadan kaybolduysa ve kendisinden bir daha haber alınamadıysa, sigortalının gaipliğinin iş kazası olarak nitelendirilmesi pek mümkün olmayacaktır. Nitekim Yargıtay 10. Hukuk Dairesi 2008 yılında verdiği bir kararda, çöpleri toplayan temizlik işçilerinden birinin öğle tatilinde kaybolması ve kendisinden bir daha haber alınamaması üzerine gaipliğine karar verilmesi durumunu iş kazası olarak kabul etmemiştir. Zira Yargıtay'a göre, sigortalının iş kazasına uğradığının kuşkuyla yer vermeyecek şekilde ispatlanması gerekir.³⁴

Yargıtay'ın vermiş olduğu bu karara ilişkin öğretilerde farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bir görüşe göre, gaipliğin dışardan kaynaklanan bir etkenden doğup doğmadığı tespit edilemediği için Dairenin kararı yerindedir.³⁵ Benzer başka bir görüşe göre, 5510 s. K. m. 13, ölüm varsayımına dayanan gaiplik kararlarını doğrudan kapsamamaktadır; gaipliğin iş kazası sonucu ölüm sayılması hem kanun lafzına hem de sosyal güvenlik sisteminin prim–edim dengesine aykırıdır, çünkü gaiplikte ölüm kesin değildir ve kesin olmayan bir ölüm varsayımı üzerinden SGK'nın ölüm

³⁴ Y.10. HD., E. 2007/9052, K. 2008/10331, T. 15.7.2008. (www.lexpera.com.tr)

³⁵ TUNCAY/EKMEKÇİ/GÜLVER, s. 370

geliri bağlaması doğru görülmez.³⁶ Öğretideki aksi yöndeki görüşe göre, ilgili kararda gaipliğine hükmedilen işçi bakımından iş kazasının tüm unsurları mevcuttur. İşçi, işverenin talimatına uygun olarak çöp toplama görevini yerine getirmekte olup olay, işverenin yürüttüğü iş kapsamında ve işçinin işveren otoritesi altında bulunduğu sırada meydana gelmiştir. Bu nedenle olay ile yürütülen iş arasında illiyet bağı kurulabilir; zira sigortalının kaybolması, görevli olduğu yer ve zaman dilimi içinde gerçekleşmiştir.³⁷

Yargıtay'ın 2008 yılındaki kararına ilişkin değerlendirmesi, iş kazasına işaret edebilecek bir ölüm tehlikesi ya da zararlandırıcı olgunun bulunmadığı somut olayın özellikleri bakımından yerindedir.³⁸ Nitekim işçi, işveren talimatı olmaksızın çalışma bölgesinden uzaklaşmış olabilir. Bununla birlikte, gaiplik ve ölüm karinesi durumlarında olayın niteliği gereği kesin ispatın çoğu zaman mümkün olmadığı da açıktır. Bu hukuki kurumlara, sigortalının ölümü kesin saptanamasa dahi güçlü bir ölüm ihtimalinin varlığı halinde başvurulur. Dolayısıyla, etkisi netleştirilemeyen bir zararlandırıcı olay neticesinde hakkında gaiplik veya ölüm karinesi uygulanan sigortalı, hukuken ölmüş kabul edilir. Değerlendirme sürecinde olayın iş ile bağlantı düzeyi ile ölüm tehlikesinin niteliği eş zamanlı olarak dikkate alınmalıdır.³⁹ Bu doğrultuda; uzun süreli haber alınamama gerekçesiyle verilen bir gaiplik kararının iş kazası sayılması oldukça güçken, ölüm tehlikesi içinde kaybolma hali, iş kazası tespiti açısından çok daha güçlü bir olasılık teşkil eder.

Yargıtay 10. Hukuk Dairesi 2023 yılında verdiği başka bir kararda, denizde demirli duran bir gemide çalışırken kaybolup gaipliğine hükmedilen işçinin olayını iş kazası olarak kabul etmiştir.⁴⁰ Söz konusu karar

³⁶ SARAC, Coşkun: "Gaiplik Kararı, İş Kazası Kavramı Açısından Ölüm ve Gaiplik ile Sigortalıca Yürütülen İş Arasında Uygun İlliyet İlişkisi", Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 16, Aralık 2009, s. 216-217.

³⁷ GÜZEL, Ali, Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtayın 2008 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirmesi 2008, Türk-İş Yayınları, 2010, s. 319-320.

³⁸ Benzer yönde bkz. YILDIZ, Eren: "İşçinin Gaipliğinin İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası Bakımından Etkisi", İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, C. 22, S. 85, 2025, s. 65-66

³⁹ Benzer yönde bkz. YILDIZ, s. 65

⁴⁰ Y.10.HD., E. 2023/13708, K. 2023/7004, T. 20.06.2023. (www.lexpera.com.tr)

incelendiğinde, olayda açık bir ölüm tehlikesi ya da ölümüne kesin gözle bakılmasını gerektiren bir durum bulunmadığı görülmektedir. Ancak sigortalının en son gemide görüldüğü, geminin denizde demirli olduğu ve bu nedenle sigortalının gemiden ayrılmasının hayatın olağan akışına göre oldukça güç bulunduğu anlaşılmaktadır.

Kanaatimizce Yargıtay'ın bu olayı iş kazası kapsamında değerlendirmesi, büyük ölçüde işyerinin niteliğinden kaynaklanmaktadır (5510 s. K. m. 13/1-a); zira sigortalı kapalı ve sınırlı bir çalışma ortamı olan gemide görev yapmaktadır. Benzer bir kaybolma vakasının daha geniş ve çıkış imkânı bulunan bir fabrika gibi karasal bir işyerinde gerçekleşmesi hâlinde aynı sonuca ulaşılmayabileceği düşünülebilir. Özetle, olayda ölüm tehlikesinin veya ölüm karinesini doğuran şartların mevcut olması hâlinde iş kazası olarak nitelendirme yönündeki eğilim oldukça güçlüdür; buna karşılık, böyle bir tehlikenin bulunmadığı kaybolma ihtimallerinde iş kazası değerlendirmesi ancak işyerinin niteliği ile olayın somut koşullarının birlikte değerlendirilmesi suretiyle yapılabilir.

Yargıtay 21. Hukuk Dairesi ise, kaçırılma nedeniyle gaipliğe konu olan olaylarda iş kazası değerlendirmesine ilişkin iki kararında benzer bir yaklaşım benimsemiştir. Irak'ta çalışırken kaçırılan işçi olayında, topluluk sigortası kapsamında bulunması nedeniyle SGK yönünden iş kazasından söz edilemeyeceğini, ancak işverenin güvenlik tedbirlerindeki eksikliği sebebiyle olayın işveren açısından iş kazası niteliği taşıdığını kabul etmiştir.⁴¹ Daire'nin 2012 yılında verdiği başka bir kararda da işini ifa ederken kaçırılan işçinin gaipliğe konu olayının iş kazası sayılması gerektiği belirtilmiş; ancak tazminat miktarı belirlenirken 6098 sayılı Türk Borçla Kanunu⁴² m. 52/2 uyarınca hakkaniyet indirimi yapılmadığı gerekçesiyle hüküm bozulmuştur.⁴³ Her iki kararda da Daire haklı olarak kaçırılma olgusunun gaiplik ve iş kazası ile kesişebileceğine hükmetmiştir.

Başka bir kararda, Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, şoför olarak çalışan sigortalının kullandığı tırın güzergâhu dışında akaryakıt taşıdığı, akaryakıtın çalındığı, aracın yakıldığı ve sigortalının cesedine ulaşamadığı olayda; sigortalı hakkında gaiplik kararı verilmiş olmasına rağmen SGK tarafından iş kazasına ilişkin idari bir tahkikat yapılmadığını belirterek,

⁴¹ Y.21 HD., E. 2011/1266, K. 2011/2036, T. 10.03.2011. (www.lexpera.com.tr)

⁴² R.G., T. 04.02.2011, S. 27836.

⁴³ Y.21.HD., E. 2011/16991, K. 2011/20347, T. 19.11.2012. (www.lexpera.com.tr)

Kurumca gerekli inceleme yapılmaksızın karar verilmesini hukuka uygun bulmamış ve eksik inceleme gerekçesiyle bozma yoluna gitmiştir. Daire bu yaklaşımıyla, iş kazasının varlığına ilişkin ilk değerlendirmenin Kurum tarafından yapılması gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁴

Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, somut olayda yerel mahkemenin Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından iş kazasına ilişkin idari bir tahkikat yapmamış olmasını bozma gerekçesi olarak benimsemiştir. Ancak kanaatimizce, kararın isabeti bakımından belirleyici olan husus, Kurum tarafından tahkikat yapılmamış olması değil, uyuşmazlığın çözümünde maddi vakıaların yeterince araştırılmamış bulunmasıdır. Nitekim karardan da anlaşıldığı üzere, davacılar tarafından ileri sürülen talepler sosyal güvenlik mevzuatından doğan haklara değil, doğrudan özel hukuka dayalı maddi ve manevi tazminat istemlerine ilişkindir. Bu yönüyle, SGK'nın idari tahkikat yapmamış olmasının, tek başına bozma gerekçesi olarak kabul edilmesi isabetli görünmemektedir. Kaldı ki sosyal güvenlik uyuşmazlıkları re'sen araştırma ilkesine tabi olup, yerel mahkeme, Kurum tarafından yapılmış bir idari inceleme bulunmasa dahi; ceza soruşturması dosyası, kolluk tutanakları, tanık beyanları ve olayın meydana geliş biçimine ilişkin diğer delilleri kendiliğinden toplayarak, zararlandırıcı olay ile yürütülen iş arasında uygun illiyet bağının bulunup bulunmadığını değerlendirme yetki ve sorumluluğuna sahiptir.

Yargıtay'ın bozma gerekçesinin "SGK tahkikatı yaptırılmamış olması" şeklinde dar bir noktaya indirgenmesi yerine, "eksik inceleme" olgusuna dayandırılması daha yerinde olurdu. Nitekim özellikle gaiplik ve ölüm karinesi gibi ispat güçlüğüne yüksek olduğu hâllerde, yargısal denetimin idari sürece bağımlı kılınması, re'sen araştırma ilkesinin işlevini zayıflatabileceği gibi, hak sahiplerinin sosyal güvenlik korumasına erişimini de gereksiz biçimde geciktirebilecektir.

C. Yardımlara Hak Kazanma Süreci, Yardımların Başlangıcı ve Zamanaşımı

Gaiplik ve ölüm karinesi hâllerinde, sigortalının ölü sayılması nedeniyle hak sahipleri, gerekli diğer koşulların da sağlanması kaydıyla, sosyal sigorta mevzuatından kaynaklanan ölüme bağlı parasal yardımlardan yararlanabilir. Ancak buradaki esas hukuki problem hak sahiplerinin bu haklardan hangi tarihten itibaren yararlanabileceğidir. Parasal

⁴⁴ Y.21.HD., E. 2010/11003, K.2012/5454, T.09.04.2012. (www.lexpera.com.tr)

yardımların başlangıç noktası olarak ölüm tehlikesi içinde kaybolan sigortalı için ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya ölümüne kesin gözle bakılan olayın gerçekleştiği tarih mi yoksa mahkeme kararı tarihi mi esas alınacaktır?

5510 s.K. m. 35/1'e göre, ölüm sigortasından sigortalının hak sahiplerine bağlanacak aylıklar, sigortalının ölüm tarihini veya hak sahibi olma niteliğinin ölüm tarihinden sonra kazanılması halinde bu niteliğin kazanıldığı tarihi takip eden ay başından itibaren başlatılır. Farklı bir deyişle, hak sahipleri, sigortalının öldüğü tarihten sonraki ay başından itibaren ölüm aylığına hak kazanabileceklerdir. Ancak ölüm karanesi ve gaiplik kararlarında ölüm tarihi ile verilen kararın tarihi aynı olamayacağı için ayrıksı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle hak sahiplerinin hak sahipliği aslında ölüm karanesi veya gaipliğe sebep olan olayın gerçekleştiği tarihten itibaren değil ölüm karanesi ve gaiplik kararının verildiği tarihten itibaren başlar. Ancak verilen kararın geriye etkili olması sonucuna bağlı olarak, ölüm karanesi ve gaiplik kararına konu olayın gerçekleştiği tarih, geride kalanların hak sahipliği sıfatını kazandığı tarih olarak kabul edilir. Özetle, hak sahipleri hak sahibi olduğunu ancak ölüm karanesi ve gaiplik kararı ile öğrenmiş olur ancak söz konusu kararların geçmişe dönük etkisi nedeniyle hak sahipliği aslında ölüm karanesi veya gaiplik kararına konu olayın gerçekleştiği tarihten itibaren başlar. Bunun sonucu olarak hak sahipleri ölüme bağlı doğan parasal yardımları verilen karar tarihinden itibaren ölüm karanesi ve gaipliğe konu olayın gerçekleştiği ayı takip eden ay başına kadar geçmişe dönük olarak talep edebilirler.⁴⁵

İncelenmesi gereken bir diğer mesele, gaiplik veya ölüm karanesi hâlinde hak sahiplerinin sosyal sigortalardan sağlanan parasal yardımlara hak kazanabilmeleri için aranan koşulları hangi anda sağlamış olmaları gerektiğidir. Zira gaipliğe veya ölüm karanesine konu olayın meydana geldiği tarih ile nüfus kütüğüne ölü kaydının düşülmesi veya gaiplik kararının verilmesi tarihi arasında, hak sahiplerinin kişisel ve hukuki durumlarında önemli değişiklikler ortaya çıkabilmektedir. Bu süreçte evli olan bir kız çocuğunun boşanması ya da yeniden evlenmesi, çalışmaya başlaması veya sosyal güvenlik kapsamına girmesi gibi hâller, hak sahipliği sıfatının varlığını doğrudan etkileyebilecek niteliktedir.

⁴⁵ EZER, s. 309.

Hak sahipliği bakımından esas alınması gereken tarih, ölü kaydının nüfusa işlendiği ya da gaiplik kararının verildiği tarih değil; ölüm tehlikesinin gerçekleştiği, son haberin alındığı veya ölüme kesin gözle bakılmayı gerektiren olayın meydana geldiği tarihtir.⁴⁶ Aksi bir yaklaşım, gaiplik ve ölüm karinesi kurumlarının geçmişe etkili sonuç doğurduğuna ilişkin temel ilkeyle bağdaşmayacağı gibi, hak sahipliğinin tesadüfi ve sonradan meydana gelen değişikliklere göre belirlenmesi sonucunu doğurarak sosyal sigortaların koruyucu amacını zedeleyecektir.

Bir diğer kritik olasılık; sigortalının son haber alındığı veya ölüm tehlikesi içinde kaybolduğu tarihte hak sahibi olma koşullarını sağlayan çocuğun, gaiplik kararı kesinleşene kadar bu koşulları yitirmesi halinde, sosyal sigorta yardımlarına hak kazanıp kazanamayacağı meselesidir. Kanaatimizce bu durumda hak sahipliğinin tamamen reddi doğrudur. Zira sosyal sigorta yardımlarına hak kazanma, ölüm tehlikesinin veya son haber alınmanın gerçekleştiği anda doğmakta; hak sahipliği sıfatı ise bu tarihten itibaren, ilgili koşulların devam ettiği süreyle sınırlı olarak varlığını sürdürmektedir. Gaiplik kararının verilmesi sadece hak sahipliği sıfatının sağlandığını kesinleştirmektedir. Başka bir ifadeyle, hak sahibi sıfatı, gaiplik kararının verilmesiyle değil; ölüm tehlikesinin gerçekleştiği, son haberin alındığı veya ölüme kesin gözle bakılmayı gerektiren olayın meydana geldiği anda doğar. Bu andan sonra hak sahipliğine ilişkin koşulların ortadan kalkması, yalnızca yardımdan yararlanma süresini sona erdirir; geçmişe dönük olarak doğmuş bir hakkı ortadan kaldırmaz. Aksi yaklaşım, gaiplik kararının geçmişe etkili sonuç doğurduğunu kabul eden TMK m. 35 ile bağdaşmayacağı gibi, sosyal sigorta yardımlarının gelir kaybını telafi etmeye yönelik koruyucu işlevini de zayıflatacaktır. Bu nedenle, söz konusu kişiler bakımından parasal yardımların, hak sahipliği koşullarının fiilen sağlandığı dönemle sınırlı olmak üzere ödenmesi gerektiği kabul edilmelidir. Yine benzer bir örnek olarak, son haber alınma tarihinde ölüm aylığı almak için gerekli şartları sağlamayan kız çocuğu, gaiplik kararından önce şartları sağlarsa, geçmişe dönük olarak yardımlara hak kazanacaktır. Ancak talep edebileceği sürenin başlangıcı son haber alınma tarihi değil, şartları sağladığı tarihi takip eden ay başından itibaren başlar.⁴⁷

⁴⁶ CANIKLIOĞLU, s. 15; EZER, s. 309; GÖKALP CİVAN, s. 13-14.

⁴⁷ CANIKLIOĞLU, s. 15.

Geçmişe etki bakımından incelenmesi gereken diğer bir husus ise 5510 s.K. m. 97'dir. Anılan hükme göre, iş kazası, meslek hastalığı vazife malullüğü ve ölüm hallerinde bağlanması gereken gelir ve aylıkların, hakkın kazanıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde istenmeyen kısmı zamanaşımına uğrar. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise kuruma başvuramamanın haklı bir sebebe dayandığını genel hükümlere göre ispat edenlerin, aynı maddenin birinci fıkrasındaki zamanaşımı süresinden etkilenmeyeceği de düzenlenmiştir. Bu nedenle gaiplik kararı kesinleşene kadar beş yıllık zamanaşımı süresi geçse de yargılama sürecinin haklı bir neden teşkil ettiği kabul edilmelidir. Aksi halde gaiplik ve ölüm karinesi durumlarında uygulanması adil olmayan sonuçlar doğurur. Bu nedenle 5 yıllık zamanaşımının da verilen karardan itibaren başlatılması gerekir.⁴⁸ Nitekim 12.05.2010 tarihinde yürürlüğe giren Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği⁴⁹ m. 118/5, bu durumu göz önünde tutarak gaipliğe ilişkin bir hüküm düzenlemiştir; *“Sigortalının yargı kararıyla gaipliğine karar verilmesi hâlinde, hak sahiplerine bağlanacak gelir ve aylıklarla yapılacak toptan ödemeler ve genel sağlık sigortasına ait alacakların zaman aşımı süresi, gaipliğe ilişkin kararın kesinleştiği tarihte başlar.”*⁵⁰ Benzer bir düzenleme SGK'nun 2018/38 sayılı Genelgesinin 4'üncü bölümünün beşinci maddesinde de karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu genelgeye göre, *“gaiplik olayının söz konusu olduğu durumlarda hak sahiplerinin gaiplik kararı alınmadan aylık bağlanması talebinde bulunamayacakları göz önüne alındığında, hak sahiplerine bağlanacak gelir ve aylıklarla yapılacak toptan ödemeler ve genel sağlık sigortasına ait alacaklarla ilgili zamanaşımı ve hak düşürücü süre, sigortalının mahkemece*

⁴⁸ Benzer yönde bkz. YÜCEL BODUR, s. 37-38; YILDIZ, s. 70-71; CAMKURT, s. 246; EZER, s. 309.

⁴⁹ R.G., T. 12.05.2010, S. 27579.

⁵⁰ Somut bir örnekle açıklamak gerekirse; 30.10.2023 tarihinde ölüm tehlikesi içinde kaybolan bir kişi hakkında gaiplik kararı talep edilebilmesi için, olayın üzerinden en az bir yıl geçmesi şarttır. Dolayısıyla hak sahipleri, bu talebi en erken 30.10.2024 tarihinde yargıya taşıyabilirler. Mahkeme süreci ise ilan usulüne tabidir; ilk ilanla yapılan çağrının üzerinden altı ay geçtikten sonra ikinci bir ilan yapılır ve ancak bu aşamadan sonra gaipliğe hükmedilebilir. Görüldüğü üzere, yargılama süresi hariç tutulduğunda dahi gaiplik kararı alınabilmesi için asgari bir buçuk yıllık bir sürenin geçmesi zorunludur. Bu fiili durum ve yargılama prosedürü dikkate alındığında; sosyal sigorta yardımlarına ilişkin zamanaşımı süresinin, SSİY m. 118/5 uyarınca gaiplik kararının kesinleştiği tarihten itibaren başlatılması hukuki isabet açısından en doğru yaklaşımdır.

gaipliğine hükmolunan ölüm tarihi yerine, gaipliğe ilişkin kararın kesinleştiği tarihte başlayacaktır”.

Gaiplik kararının sosyal sigortadan sağlanan parasal yardımlara hak kazanma tarihine ve zamanaşımı süresine etkisi Yargıtay tarafından da ele alınmıştır. Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin 25.05.2015 tarihli kararında, hak sahibinin gaiplik davası sonuçlanmadan Kuruma başvurmamasının, 5510 sayılı Kanun'un 97/2 maddesi anlamında “haklı sebep” teşkil ettiği kabul edilmiştir. Kararda, sigortalının gaipliğine ilişkin hükmün 30.03.2012 tarihinde kesinleştiği, ancak hak sahibinin bu tarihten önce Kuruma başvurmamasının haklı sebebe dayandığı belirtilerek, ölüm aylığının 01.10.2008 tarihinden itibaren bağlanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Yargıtay bu değerlendirmesiyle, gaiplik kararı geriye etkili olsa da hak sahibinin dava sürecinin devam ettiği dönemde talepte bulunmamasını zamanaşımını kesmeyen bir durum olarak değil, haklı bir sebep olarak değerlendirmekte ve yardımın mümkün olan en erken tarihten itibaren bağlanması gerektiğini kabul etmektedir. Bu yaklaşım, hak sahiplerinin gaiplik sürecine ilişkin hukuki belirsizlikler nedeniyle Kuruma başvuruda gecikmelerinin sosyal sigorta yardımlarına erişimlerini engellememesi gerektiği yönündeki koruyucu yorumla uyumludur.⁵¹

Yukarıda bahsedilen esaslar, sadece ölüm geliri ve aylığı için değil evlenme ödeneği ve ölüm toptan ödemesi için de geçerlidir.⁵²

Ödemelerin yapılması noktasında, genelgeye göre, mahkeme kararının gerekçesinde veya hüküm bölümünde sigortalının gaip olduğu tarih belirtilmiş ise hak sahiplerine ödenecek gelir ve/veya aylıklar mahkeme kararında belirtilen tarihi takip eden ay başından; mahkeme kararın gerekçe veya hüküm bölümünde sigortalının gaip olduğu tarih belirtilmemiş ise, mahkeme kararının kesinleştiği tarihi takip eden ay başından itibaren başlatılır. Gaipliğe ilişkin mahkeme kararının kesinleşme tarihinden itibaren beş yıl içinde hak sahiplerinin SGK'na müracaat etmemesi halinde, müracaat tarihinden geriye doğru beş yıllık gelir ve/veya aylıklar ödenir. Ancak beş yıllık zamanaşımı süresi dolmadan yapılan başvurularda, mahkeme kararında belirtilen gaiplik tarihini takip eden ay başından itibaren ödemeler geriye dönük olarak yapılır.⁵³

⁵¹ Y.21. HD., E. 2014/19239, K. 2015/13774, T. 15.6.2015. (www.lexpera.com.tr)

⁵² YILDIZ, s. 72.

⁵³ SGK 2018/38 Genelgesi

Ölüm karinesinde ise durum biraz daha farklıdır. Zira TMK m. 44/1 gereği o yerin en büyük mülki amirin emriyle kütüğe ölü kaydı düşülebi-leceği gibi, TMK m. 44/2 gereği her ilgilinin kişinin ölü olduğunun mah-keme kararıyla tespit ettirmesi de mümkündür.

Şayet ölüm karinesi, mülki amirin emriyle nüfus kütüğüne işlen-mişse, sosyal sigortadan sağlanan parasal yardımlara ilişkin beş yıllık za-manasını süresi, kütükte yapılan bu düzeltme tarihinden itibaren işle-meye başlar.⁵⁴ Örneğin; ölüme kesin gözle bakılmayı gerektiren olayın 10.10.2020 tarihinde gerçekleştiği, mülki amir emriyle kütük kaydının ise 20.11.2020 tarihinde yapıldığı bir senaryoda, zamanaşımı süresi kaydın yapıldığı 20.11.2020 tarihinde başlatılmalıdır. Buna karşılık, mülki amirin talimat vermediği ve konunun yargıya taşındığı durumlarda zamana-şımı, mahkeme kararının kesinleştiği tarihten itibaren başlar.

Sosyal sigorta yardımlarına hak kazanma noktasında ise başvuru-nun zamanlaması belirleyicidir. Kütükteki değişiklik veya kesinleşen mahkeme kararından itibaren beş yıl içinde SGK'ya başvurulması halinde hak sahipleri; ölüm karinesine konu olayın gerçekleştiği ayı takip eden ay başından itibaren parasal yardımlara hak kazanır. Ancak bu beş yıllık süre geçtikten sonra talepte bulunulursa, ödemeler ölüm tarihinden değil, talep tarihinden geriye doğru beş yıllık süreyi kapsayacak şekilde yapılır; bu süreden daha önceki alacaklar ise zamanaşımına uğrar.

D. Eşin Durumu ve Evliliğin Feshinin Etkisi

Bilindiği üzere kişinin ölümü ile var olan evlilik sona erer. Ancak gaiplik kararında her ne kadar kişinin ölü olduğu kabul edilse de evlilik birliği kendiliğinden sona ermez. Bu noktada gaibin eşinin mahkemedan TMK m. 131/2 gereği, gaiplik istemi ile birlikte veya gaiplik kararından sonra ayrı bir dava ile evliliğin feshini talep etmesi gerekir. Söz konusu talep olmadan evlilik sona ermez. Bu noktada gaibin eşinin sosyal sigor-tadan sağlanan parasal yardımlara hak kazanıp kazanmadığı hukuki so-runu ortaya çıkar.

Benzer bir hukuki problem gaibin eşinin mirasçılığı noktasında da çıkmaktadır. Öğretideki bir görüş, gaibin eşinin mirasçı olabilmesini gai-plik istemi ile birlikte veya daha sonradan evliliğin feshini talep etmesine

⁵⁴ EZER, s. 309.

bağlamaktadır.⁵⁵ Başka bir görüşe göre ise, gaibinin eşinin mirasçılığı için evliliğin feshedilmesine gerek yoktur. Gaibin eşine fesih hakkının tanınması, gaibin eşinin daha sonra yapacağı evliliğinin yasal bir zemine oturtulmasına dayanmaktadır.⁵⁶ Nitekim TMK m. 35/1 de bu görüşü destekler niteliktedir. Söz konusu hükme göre, mahkemenin gaiplik kararı vermesiyle birlikte ölüme bağlı haklar, aynen gaibin ölümü ispatlanmış gibi kullanılır. TMK m. 131/1'in getirdiği kısıtlama ise doğrudan yeniden evlenmeye ilişkindir; gaibin eşinin gaiplik kararından sonra evlenebilmesi bir şarta bağlanmıştır.

Sosyal sigortalardan sağlanan parasal yardımlar bakımından da gaipliğin hukuki sonuçları doktrinde tartışmalıdır. Nitekim öğretilerdeki bir görüşe göre, gaibin eşinin ölüm aylığına hak kazanabilmesi için gaiplik başvurusu ile birlikte evliliğin feshine karar verilmesini istememiş olması gerekmektedir.⁵⁷ Buna karşılık, öğretilerde bizim de katıldığımız diğer görüş, böyle bir sınırlamanın hükmün amaçsal yorumuyla ve ölüm sigortasının sağlamayı hedeflediği sosyal koruma anlayışıyla bağdaşmadığını ileri sürmektedir. Zira sosyal sigortalının bu bağlamda gerçekleştirmeyi amaçladığı koruma, sigortalının ölümüyle birlikte geride kalanların uğradığı gelir kaybının telafi edilmesine yöneliktir. Aksinin kabulü hâlinde, gaibin eşi evlilik birliği sona ermediği gerekçesiyle parasal yardımlardan yararlanamazken, sigortalının çocukları ile anne ve babası hak sahibi sıfatıyla bu yardımlara hak kazanabilecek; bu durum ise gaiplik hâline, hak sahipleri arasında farklı ve çelişkili sonuçlar bağlanması sonucunu doğuracaktır.⁵⁸

Her ne kadar ölüm aylığına hak kazanma anlamında evliliğin feshinin talep edilmesinin veya edilmemesinin sonucu değiştirmeyeceği görüşünde olsak da evliliğin feshinin ölüm aylığına etki edebileceği bir ihtimalin ortaya çıkabileceği ifade edilmelidir. Halihazırda daha önceki evliliğinden ölüm aylığı almakta olan birinin tekrar evlenmesi sebebiyle ölüm aylığı kesilirse ve söz konusu hak sahibinin evlendiği kişinin gaipliğine

⁵⁵ EREN, Fikret/YÜCER AKTÜRK, İpek, Türk Miras Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2023, Kn. 160; ANTALYA, O. Gökhan, Marmara Hukuk Yorumu, Miras Hukuku, C. III, 4. Baskı, Ankara 2021, Kn. 368.

⁵⁶ ACABEY, Beşir, Teorik ve Pratik Yönleriyle Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi, Ankara 2020, s. 141-142.

⁵⁷ AKDOĞANER ARSLAN, s. 191.

⁵⁸ YÜCEL BODUR, s. 40-41; TOKAT, s. 246.

karar verilir ancak evlilik feshedilmezse, hak sahibi sadece ikinci evliliğinden dolayı ölüm aylığı alabilir. Ancak hak sahibi, ikinci evliliğini gaiplik sebebiyle feshederse, artık 5510 s. K m. 54/1-a-7⁵⁹ hükmünde belirtilen imkanı kullanabilecek ve buna bağlı olarak eski eşinden veya yeni eşinden dolayı ölüm aylığı tercih edebilecektir. Özetle, tekrar dul kalan eş, ikinci evliliği feshetmediği sürece 5510 s. K. m. 54'te belirtilen tercih hakkına sahip değildir, bu nedenle ikinci evlilikten dolayı ölüm aylığı alır.⁶⁰

Yukarıda verilen bu görüş konuyu sadece ölüm sigortası kapsamında ele almıştır ancak bu durum sadece ölüm sigortası kapsamında değil ölüme bağlı ortaya çıkan her türlü sosyal sigorta yardımları için geçerlidir. Evliliğin feshinin talep edilmemiş olması sonucuna bağlı olarak sosyal sigortadan sağlanan parasal yardımlara hak kazanılamayacağı görüşü, gaibin eşini, ölüme bağlı doğan parasal haklarla güvence altına alınmaya çalışılan risk ile karşı karşıya bırakmaktadır. Öte yandan evliliğin feshinin talep edilmemesi, gaibin hayatta olduğuna yönelik kalan son inancın da yok olmaması için insani duygularla yapılmış davranış olarak değerlendirilebilir. Ancak bu davranışa, sosyal sigortalardan sağlanan parasal yardımlara hak kazanmama sonucunu bağlamanın hükmün amacına aykırı olduğu kanaatindeyiz.

Bu sonuç doğrultusunda, gaibin eşinin gaiplik istemiyle birlikte evliliğin feshini talep etmemiş olması veya gaiplik kararından sonra da evliliğin feshini talep etmemiş olması, sosyal sigortalardan sağlanan parasal yardımlara hak kazanamayacağı sonucunu doğurmaması gerekir. Böylelikle, gaibin eşi sosyal sigortadan sağlanan gelir ve/veya aylığa hak kazanacak ve sigortalının hayattayken sağladığı ekonomik güvence görece az da olsa devam edecektir.

Ölüm karinesinde, evliliğin sona ermesi için gaiplikte bulunan evliliğin feshini talep etmiş olma şartı bulunmamaktadır. Ölüm karinesi sebebiyle kütüğe ölü kaydı düşülen kişinin evliliği de kişi ölmüş gibi ortadan kalkacaktır. Bu nedenle, ölüm karinesi sebebiyle ölü kabul edilen

⁵⁹ 5510 s. K. m. 54/1-a-7; "(1) Bu Kanuna göre bağlanacak aylık ve gelirlerin birleşmesi durumunda; a) Uzun vadeli sigorta kollarından; (7) Evliliğin ölüm nedeniyle sona ermesi durumunda sonraki eşinden de aylığa hak kazananlara tercih ettiği aylığı, bağlanır."

⁶⁰ TOKAT, s. 246-247.

kişinin eşi, diğer şartların da varlığı halinde sosyal sigortadan sağlanan parasal yardımlara hak kazanacaktır.

E. Gaibin veya Ölüm Karinesi Sebebiyle Ölü Kabul Edilen Kişinin Sonradan Ortaya Çıkması ve Yersiz Ödeme

1. Düzenli Yapılan Parasal Yardımlar Bakımından (Ölüm Geliri ve Ölüm Aylığı)

Sigortalının ölümüne bağlı olarak hak sahipleri ölüm geliri ve/veya ölüm aylığına hak kazanabilirler. Konumuz açısından önemli olan ise, gaiplik kararı veya ölüm karinesi sebebiyle ölü kabul edilen sigortalının sonradan ortaya çıkması durumunda, hak sahiplerine yapılan bu ödemelerin akibetinin ne olacağıdır.

Yersiz ödemelerin geri alınmasına ilişkin 5510 s. K m. 96'ya göre, Kurum tarafından her türlü yapılan yersiz ödemeler, kasıtlı veya kusurlu davranıştan doğmuşsa, hatalı işlemin tespit tarihinden itibaren geriye doğru en fazla on yıllık sürede yapılan ödemeler, bu ödemelerin yapıldığı tarihten itibaren hesaplanacak olan kanunî faizi ile birlikte, ilgililerin Kurumdan alacağı varsa bu alacaklarından mahsup edilir, alacakları yoksa genel hükümlere göre geri alınır. Yersiz ödemeler, Kurumun hatalı işlemlerinden kaynaklanmışsa, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla beş yıllık sürede yapılan ödemeler toplamı, ilgiliye tebliğ edildiği tarihten itibaren yirmi dört ay içinde yapılacak ödemelerde faizsiz, yirmi dört aylık sürenin dolduğu tarihten sonra yapılacak ödemelerde ise bu süre sonundan, itibaren hesaplanacak olan kanunî faizi ile birlikte, ilgililerin Kurumdan alacağı varsa bu alacaklarından mahsup edilir, alacakları yoksa genel hükümlere göre geri alınır. Görülmektedir ki aslında Kurum yapmış olduğu yersiz ödemeyi hangi koşullarla gerçekleştirmiş olursa olsun, geri almaktadır. Buradaki tek fark, kusura göre geriye dönük alınabilecek miktarın değişmesidir.

Konumuz açısından değerlendirecek olursak, gaiplik veya ölüm karinesi durumlarında, şüphesiz hak sahiplerinin kasıtlı veya kusurlu davranışı doğabilir. Zira hak sahipleri sigortalıdan haber almış olmalarına rağmen bu durumu bildirmeyip, Kurumdan parasal yardımı almış olabilirler. Bu durumda 5510 s. K. m. 96 çerçevesinde 10 yıl geriye dönük şekilde yapılan yersiz ödemeler geri alınabilecektir. Nitekim öğretide belirtilen bir görüşe göre, gaiplik kararının alınmasında hak sahiplerinin

kötüniyetli davrandıkları tespit edilmemiş ve 818. s. K. m.63'te (TBK m. 79)⁶¹ belirtilen koşullar oluşmuş ise aylıklar geri istenemeyecektir.⁶²

Asıl hukuki problem hak sahiplerinin hiçbir kastının veya kusurunun olmadığı ihtimalde ortaya çıkmaktadır. Öğretideki bir görüş gaibin ortaya çıkması halinde Kurumun ödemelerini geri isteme hakkının olduğunu ileri sürmektedir. Ancak söz konusu görüş bunu sadece hakkında gaiplik bulunan sigortalı için belirtmekte, hakkında ölüm karinesi bulunan kişi için aynı durumun çıkıp çıkmayacağına ilişkin bir bilgi vermemektedir.⁶³ Başka bir görüş ise, geri alınabilmenin hak sahiplerinin iyiniyetli olup olmadığına göre değişeceğini, iyiniyetli hak sahiplerinden bu ödemelerin alınmaması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁴ Ancak ölüm sigortası özelinde yapılan bir görüşe göre, 5510 s. K m. 96 çerçevesinde hak sahiplerinin yapmış olduğu herhangi bir kusurlu veya kasıtlı davranış olmadığı için, gaibin sonradan ortaya çıkması durumunda, o tarihe kadar yapılan ödemelerin geri alınmaması gerekir. Zira koruma altına alınan sosyal risk gerçekleşmiştir.⁶⁵ Yine benzer bir görüşe göre, böyle bir durumda her ne kadar şartları sonradan ortadan kalktığı için hak sahiplerine yapılan daha önce yapılan ödemeler "gereksiz" ödeme haline geldiyse de yapılan ödemelerin 5510 s. K. m. 96 çerçevesinde geri alınması mümkün değildir, ancak sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde, hak sahiplerinin elinde kalan miktar geri alınabilir.⁶⁶

Kanımızca gaiplik veya ölüm karinesi hâllerinde 5510 sayılı Kanun'un 96. maddesine dayanılarak yapılan ödemelerin yersiz ödeme olarak nitelendirilmesi sakıncalı sonuçlar doğurabilir. Anılan hüküm,

⁶¹ İlgili hüküm sebepsiz zenginleşmeden dolayı zenginleşenin geri verme yükümlülüğünü düzenlemektedir. TBK m. 79; "(1) Sebepsiz zenginleşen, zenginleşmenin geri istenmesi sırasında elinden çıkmış olduğunu ispat ettiği kısmın dışında kalanı geri vermekle yükümlüdür. (2) Zenginleşen, zenginleşmeyi iyiniyetli olmaksızın elden çıkarmışsa veya elden çıkarırken ileride geri vermek zorunda kalabileceğini hesaba katması gerekiyorsa, zenginleşmenin tamamını geri vermekle yükümlüdür."

⁶² ASLANKÖYLÜ, C. I, s. 1472-1473.

⁶³ ÇENBERCİ, s. 507. Benzer yönde başka bir görüş ise, gaibin günün birinde çıkıp gelmesi durumunda Kurumun hak sahiplerine yaptığı ödemelerin geri alınabileceğinin de kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir. KORKUSUZ/UĞUR, s. 345.

⁶⁴ ASLANKÖYLÜ, C. I, s. 1473; GÜZEL/OKUR/CANIKLIOĞLU, s. 680; EZER, s. 309-310.

⁶⁵ CANIKLIOĞLU, s. 18-19; YÜCEL BODUR, s. 41.

⁶⁶ ASLANKÖYLÜ, C. I, s. 1473; PEKŞEN, s. 180

gerçekten yersiz yapılan ödemelerin geri alınma usulünü düzenlemekte olup, beş ya da on yıllık geriye dönük taleplere imkân tanımaktadır. Oysa gaiplik veya ölüm karinesi durumlarında, ortada hukuken yersiz bir ödeme bulunmamaktadır. Zira sigortalı ya mahkeme kararıyla ya da yetkili mülki amirin emriyle nüfus kayıtlarına ölü olarak işlenmek suretiyle hukuken ölü kabul edilmiştir. Bu aşamada, hak sahipleri bakımından ölüme bağlı sosyal risk gerçekleşmiş, dolayısıyla korunması amaçlanan ekonomik kayıp ortaya çıkmıştır. Gaibin sonradan ortaya çıkmasında, hak sahiplerinin, mahkemenin veya Kurumun herhangi bir kusur ya da kastı bulunmadığı gibi, bu durum hayatın olağan akışı içinde beklenen bir olgu da değildir. Sosyal sigortaların amacı, gerçekleşmesi muhtemel sosyal risklere karşı sigortalıyı ve hak sahiplerini korumaktır. Bu nedenle, söz konusu riskin gerçekleştiği bir dönemde yapılan ödemelerin, sonradan ortaya çıkan olağanüstü bir durum gerekçe gösterilerek geri alınması, sosyal güvenlik sisteminin koruyucu işleviyle bağdaşmamaktadır. Bu itibarla, ölüm karinesi veya gaiplik nedeniyle ölü kabul edilen sigortalının sonradan ortaya çıkması hâlinde, o tarihe kadar yapılmış bulunan ödemelerin riskinin Kurum üzerinde kalması gerekir. Sosyal devlet anlayışı da bu sonucu zorunlu kılmaktadır.

Hakkında gaiplik kararı veya ölüm karinesi bulunan sigortalının hak sahiplerinin, kötünietli davranarak sosyal sigortalardan parasal yardım elde etmeleri hâlinde ise yersiz ödemededen söz edilebilir. Bu durumda dahi, kötünietin her bir hak sahibi bakımından ayrı ayrı ispat edilmesi gerekir. Zira hukuk düzeninde esas olan iyiniyettir ve sadece kötünietli olduğu tespit edilen hak sahipleri yönünden 5510 sayılı Kanun'un 96. maddesinin uygulanması mümkün olmalıdır.

2. Tek Seferlik Yapılan Parasal Yardımlar Bakımından (Cenaze Ödeneği, Evlenme Ödeneği ve Ölüm Toptan Ödemesi)

Sosyal sigorta kapsamında tek seferlik yapılan parasal yardımlar cenaze ödeneği, evlenme ödeneği ve ölüm toptan ödemesidir. Ölü kabul edilen sigortalının daha sonradan ortaya çıkması, kural olarak daha önce yapılan cenaze ve evlenme ödeneklerini yersiz ödeme hâline getirmez. Başka bir deyişle, düzenli yapılan parasal yardımlar bakımından benimsenen ilkeler, cenaze ödeneği için de geçerlidir. Zira hak sahipleri açısından, ödeneklerin bağlanmasını gerektiren sosyal risk gerçekleşmiş ve hak sahipleri belirli bir gelir kaybına uğramıştır. Uygulamada, bu durumda

cenaze ödeneğinin ortaya çıkmadığı yönünde görüşler⁶⁷ bulunsa da kanaatimizce hak sahiplerinin cenaze ödeneğine de hak kazanması gerekir. Dolayısıyla cenaze ödeneğinin geri alınması mümkün olmamalıdır.

Evlenme ödeneği ise 5510 sayılı Kanun'un 37. maddesinde düzenlenmiş olup, ölüm aylığı almakta olan kız çocuklarına evlenmeleri hâlinde, iki yıllık aylık tutarının peşin olarak ödenmesini öngörmektedir. Sigortalı, bu iki yıllık sürenin tamamlanmasından sonra ortaya çıkarsa, artık geriye dönük bir ödeme söz konusu olamaz. Ancak, ölü kabul edilen sigortalı iki yıllık süre dolmadan ortaya çıkarsa veya sağ olduğu anlaşılırsa, bu durumun tespitine kadar yapılan ödemelerin geri alınamayacağı, yalnızca sigortalının sağ olduğunun tespiti tarihinden sonraki kısmın iadesinin gündeme gelebileceği değerlendirilebilir. Örneğin, evlenme ödeneğine ilişkin sürenin 18 ayı dolduktan sonra sigortalının sağ olduğu tespit edilirse, kalan altı aylık ödemenin geri alınması mümkün olabilir.

Ölüm toptan ödemesi ise, sigortalı öldükten sonra şartlar gerçekleşmediği için hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanamamasına bağlı olarak sigortalının sağlığındaiken ödediği malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primlerinin Kanunda öngörülen usul çerçevesinde hak sahiplerine ödenmesidir. Kanunda veya Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinde, gaiplik veya ölüm karinesine ilişkin doğrudan bir hüküm düzenlenmediği için, bu durumlar sebebiyle ölü kabul edilen kişilerin hak sahipleri gerekli şartlar taşımadığı için ölüm aylığı alamadığı durumda, ölüm toptan ödemesi talep edebileceklerdir. Asıl hukuki problem ise hak sahiplerine ölüm toptan ödemesi yapıldıktan sonra, sigortalının hayatta olduğunun anlaşılması durumunda ortaya çıkar.

Hak sahibine yapılan ölüm toptan ödemesi (5510 s. K. m.31), hukuki niteliği itibarıyla sigortalının kendi ödediği primlerin (ve/veya işverence bildirilen primlerin) güncellenmiş tutarının hak sahiplerine intikali niteliğindedir; diğer bir anlatımla bu ödeme, ölüm olayına bağlı olarak sigortalıya ait bir alacağın (toptan ödeme hakkının) hak sahiplerine geçmesidir. Ölüm aylığı, ölüm geliri, cenaze veya evlenme ödeneği gibi hak sahibinin gelir kaybını telafi eden ödemelerin geri alınmaması kanaatinde olsak da ölüm toptan ödemesi bakımından korunmak istenen menfaat bizzat sigortalının primine ilişkin hak olduğundan ve sigortalının sağ olduğu anlaşıldığında yapılan ödemenin Kurumca geri alınabileceği

⁶⁷ GÖKALP CİVAN, s. 14, 223.

kanaatindeyiz. Ancak kanımızca yapılan ödeme yine de 5510 s. K. çerçevesinde bir yersiz ödeme değildir. Farklı bir anlatımla, hak sahiplerinin kastı veya kusuru yoksa ödemeler 5510 s. K. m. 96 çerçevesinde geri alınamamalıdır. Bu durumda Kurum'un TBK m. 79/1 çerçevesinde (sebepsiz zenginleşme) ölüm toptan ödemesini geri alabileceği kabul edilebilir. Buna bağlı olarak, iyiniyetli hak sahipleri ölüm toptan ödemesinin sadece ellerinde kalan miktarı geri ödemekle yükümlü olurlar. Ancak böylesi bir durumda hayatta olduğu anlaşılan sigortalının hak sahiplerine toptan ödenen malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primleri Kurum tarafından ihya edilmelidir. Aksi durumda kişinin Anayasal sosyal güvenlik hakkı ihlal edilmiş olur.

Tartışma konusu olacak diğer bir unsur ise, Kurumun ölüm toptan ödemesini geri alabilmesi için tabi olduğu zamanaşımı, ölüm karinesi kararına konu olan olaydan sonra mı, gaiplik kararının verildiği tarihte mi yoksa ödeminin yapıldığı tarihte mi başlayacaktır? Sebepsiz zenginleşmede zamanaşımı TBK m. 82'de düzenlenmiştir. İlgili hükme göre, "*Sebepsiz zenginleşmeden doğan istem hakkı, hak sahibinin geri isteme hakkı olduğunu öğrendiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde zenginleşmenin gerçekleştiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar.*" Buna bağlı olarak, Kurum sigortalının hayatta olduğunu öğrendiği tarihten başlayarak iki yıl içerisinde ve her halde hak sahiplerine ödeme yaptığı tarihten başlayarak on yıl içinde geri ödeme talep edebilir.

F. Gaibin veya Ölüm Karinesi Sebebiyle Ölü Kabul Edilen Kişinin Ölüm Tarihinin Sonradan Tespit Edilmesi

1. Gerçek Ölüm Tarihinin Daha Önce Olması

Gaiplik ve ölüm karinesi durumlarında sigortalının gerçek ölümünün, bahsi geçen durumlardan daha önce olma ihtimali oldukça düşüktür. Örnek verecek olursak, ölüm tehlikesi içinde kaybolan bir gemide çalınan gemi adamından haber alınamadığı takdirde gaiplik kararı alındığında, tehlikenin gerçekleştiği olay tarihi ölüm tarihi kabul edilir. Benzer bir durum ölüm karinesinde de gerçekleşir. Uzun süreden beri haber alınmama halinde alınan gaiplik kararında ise, son haber alınma veya son görülme tarihi ölüm tarihi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle gerçek ölüm tarihinin daha önce olması gibi bir ihtimal pek olası değildir. Asıl hukuki problem gerçek ölüm tarihinin, belirtilen olaylardan sonra olduğunun tespiti halinde ortaya çıkar.

Bununla birlikte, hukuken ispatlanması zor olsa da gerçek ölüm tarihinin kabul edilen ölüm tarihinden daha önce olduğunun kesin delillerle ortaya konulması durumunda, bu durumun sosyal sigortalardan sağlanan parasal yardımlara etkisi iki ana noktada toplanır: bunlardan ilki sosyal sigortadan sağlanan parasal yardımların başlangıç tarihinin geri çekilmesi diğer ise, söz konusu yardımlara ilişkin zamanaşımı başlangıç süresinin değişip değişmediğidir.

Çalışma kapsamında incelenen parasal yardımlar genel olarak başlangıç sigortalının ölüm tarihini takip eden ay başı olarak kabul edilir. Gerçek ölüm tarihinin kabul edilen ölüm tarihinden daha önce olduğunun ispatlanması, hak sahiplerine bağlanan aylık/gelirlerin başlangıç tarihinin de geriye çekilmesini gerektirir. Kurum, iki tarih arasındaki süre zarfında ödenmemiş olan fark tutarları, hak sahiplerine ödemekle yükümlü olacaktır.

Gerçek ölüm tarihinin daha önce olduğunun tespiti, teknik olarak hak sahipliği sıfatının da daha erken bir tarihte kazanıldığı anlamına gelir. Ancak, daha önce de belirtildiği üzere, gaiplik veya ölüm karinesi gibi belirsizlik durumlarında zamanaşımı süresinin başlangıç, bu durumu tespit eden kararın kesinleştiği tarihe bağlanmıştır (SSİY m. 118/5). Bu kuralın amacı hak sahiplerini korumaktır. Dolayısıyla, gerçek ölüm tarihinin daha önce olduğunun tespiti dahi, zamanaşımı süresinin başlangıç anını (yani gaiplik/ölüm karinesi kararının kesinleşme tarihini) değiştirmemelidir. Aksi takdirde, hak sahipleri, öğrenme imkânları olmayan bir tarih esas alınarak hak kaybetme riskiyle karşı karşıya kalır.

2. Gerçek Ölüm Tarihinin Daha Sonra Olması

Sigortalı hakkında gaiplik kararı verilmiş veya ölüm karinesi sonucunda ölü kaydı düşülmüş olmasına rağmen, sonradan elde edilen kesin delillerle (örneğin, sigortalının cesedinin, ölüm olayına neden olan olaydan çok sonra bir tarihte, farklı bir sebeple öldüğünü gösterir şekilde bulunması) gerçek ölüm tarihinin, kararda belirlenen tarihten daha sonra olduğunun ispatlanması, sosyal sigortalar hukuku açısından bazı hukuki sorunları beraberinde getirir.

Gerçek ölüm tarihinin kabul edilen ölüm tarihinden daha sonra olduğunun tespiti, öncelikle hak sahiplerine bağlanan aylık ve gelirlerin başlangıç tarihinin değişmesini gerektirir. Ödemelerin başlangıç tarihi, yeni ve gerçek ölüm tarihini takip eden ay başına çekilmelidir. Bu

durumda, kabul edilen ölüm tarihi ile gerçek ölüm tarihi arasında kalan süre zarfında Kurum tarafından hak sahiplerine yapılmış olan ödemelerin akıbeti tespit edilmelidir.

Kanımızca böyle bir durumda artık sosyal sigorta ile sağlanmak istenen amacın sağlanmadığı görüşü savunulabilir değildir. Zira Kurum yine parasal ödemeleri yapacaktır ancak artık kesin bir ölüm tarihi olduğu için ölü kabul edilmediği döneme ilişkin yersiz ödeme ortaya çıkmış olacaktır. Bu nedenle kabul edilen ölüm tarihi ile tespit edilen gerçek ölüm tarihi arasında kalan süreye ilişkin ödemelerin 5510 s. K. m. 96 çerçevesinde geri alınabileceği kanaatindeyiz. Ancak Kurum burada Kanun'un 96'ncı maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde yer alan; "Kasıtlı veya kusurlu davranışlarından doğmuşsa, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla on yıllık sürede yapılan ödemeler, bu ödemelerin yapıldığı tarihlerden." hükmü çerçevesinde değil, (b) bendi çerçevesinde; "Kurumun hatalı işlemlerinden kaynaklanmışsa, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla beş yıllık sürede yapılan ödemeler toplamı, ilgiliye tebliğ edildiği tarihten itibaren yirmi dört ay içinde yapılacak ödemelerde faizsiz, yirmi dört aylık sürenin dolduğu tarihten sonra yapılacak ödemelerde ise bu süre sonundan..." yersiz ödemeleri geri almalıdır.

SONUÇ

Türk hukukunda gaiplik ve ölüm karinesi kurumları, ilk bakışta miras ve kişisel durumlara ilişkin özel hukuk düzenlemeleri gibi görünse de sosyal güvenlik bakımından çeşitli sonuçlar doğurur. Sigortalının hukuken ölü sayılmasıyla birlikte aile çevresinde ortaya çıkan gelir kaybı, sosyal sigorta sisteminin temel amacı olan sosyal riskin telafisini doğrudan ilgilendirir. Bu nedenle, söz konusu kurumların sosyal güvenlik uygulamalarına etkisi, sadece teknik bir statü belirlemesinden ibaret değildir; hak sahiplerinin fiilen yaşadığı ekonomik belirsizliğin giderilmesi gerekir.

Çalışma kapsamında varılan ilk sonuç, normal bir ölüm hâlinde olduğu gibi, ölüm karinesi uyarınca nüfus kütüğüne ölü kaydı yapılmasının ya da gaiplik kararı verilerek kişinin ölü kabul edilmesinin, sosyal sigorta kapsamında sağlanan parasal yardımlara hak kazanılması bakımından olumsuz bir durum teşkil etmediğidir. Ancak bu tespit, hak kazanımının varlığına ilişkin ilkeyi ortaya koymakla birlikte, söz konusu parasal hakların hangi tarihten itibaren talep edilebileceği sorununu

bütünüyle ortadan kaldırmadığı da belirtilmelidir. Gaiplik kararının geriye etkili olması ve yargılama sürecinin uzunluğu, hak sahiplerinin hangi tarihten itibaren aylık veya gelir talep edebileceği konusunda çeşitli tereddütler yaratmaktadır. Yargıtay'ın yaklaşımı, bu tür belirsizlik dönemlerinde hak sahibi tarafından Kuruma başvuru yapılmamış olmasını "haklı sebep" olarak kabul etmek yönündedir. Zamanaşımı sürelerinin gaiplik kararının kesinleştiği tarihten itibaren başlaması gerektiğine ilişkin değerlendirme, SSIY m. 118/5'te ve SGK'nun 2018/38 sayılı genelgesinde de açıkça benimsenmiştir; Yönetmelik, gaiplik halinde zaman bakımından doğabilecek hak kayıplarını önlemek amacıyla zamanaşımının kararın kesinleşmesiyle işlemeye başlayacağını hükme bağlamaktadır. Bu yaklaşım, sosyal güvenlik hukukunun katı tekniklikten çok hakkaniyet ekseninde yorumlanması gerektiğini göstermektedir.

Aynı şekilde, hak sahipliği koşullarının değerlendirilmesinde de belirleyici olan anın, ölüm karinesi veya gaipliğe konu olayın gerçekleştiği tarih olması gerekir. Bu tarihte hak sahibi olma koşullarını sağlayan kişilerin, daha sonra bu koşulları kaybetmiş olmaları, geçmişe dönük olarak doğmuş sosyal sigorta haklarını ortadan kaldırmamalıdır. Yani hak sahipleri, şartların sağlandığı döneme ilişkin parasal yardımları gaiplik kararından veya kütüğe ölü kaydı düşülmesinden sonra geçmişe dönük olarak talep edebilir. Hak sahipliğinin sona ermesi, yalnızca ileriye dönük etkiler doğurmalı; sosyal sigortaların gelir kaybını telafi edici işlevi korunmalıdır.

İş kazası bağlamında ise gaiplik ve ölüm karinesi hâllerinin otomatik olarak iş kazası sayılması mümkün olmamakla birlikte, olayın meydana geldiği yer, zaman ve çalışma ilişkisiyle bağlantısı dikkate alındığında, ölüm tehlikesi veya ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumların varlığı hâlinde iş kazası nitelendirmesinin güçlü biçimde gündeme geldiği görülmektedir. Bu noktada, ispat güçlüğü gerekçe gösterilerek sosyal güvenlik korumasının daraltılması, sosyal sigortaların temel mantığıyla bağdaşmamaktadır.

Sigortalının yıllar sonra hayatta olduğunun anlaşılması ihtimali ise, sosyal devlet anlayışının sınındığı bir alandır. Hak sahiplerinin hiçbir kusuru veya kastı olmaksızın, ölüm karinesi veya gaiplik kararı üzerine bağlanan gelir ve aylıkların sonradan "yersiz ödeme" olarak geri istenmesi, sosyal güvenlik sisteminin koruyucu niteliğiyle bağdaşmaz. Bu çalışmada benimsenen görüş, bu tür ödemelerin yapıldığı dönemde sosyal

riskin hak sahipleri açısından fiilen gerçekleşmiş olması nedeniyle, en azından düzenli ödemeler bakımından geri alım yoluna gidilmemesi gerektiği yönündedir. Böylece, sosyal güvenliğin finansman dengesini gözetirken bireyin asgari gelir güvencesini koruma amacı da ihmal edilmiş olur.

Sonuç olarak, gaiplik ve ölüm karinesinin sosyal sigorta sistemindeki yeri, basit bir “ölüm varsayımı” çerçevesinde değerlendirilemez. Korunması gereken asıl menfaat, belirsizlik içindeki hak sahiplerinin ekonomik güvenliğidir. Bu nedenle, sosyal güvenlik korumasının gaiplik veya ölüm karinesi gibi olağan dışı durumlarda daraltılmaması; hukuki ihtiyat ile sosyal koruma arasındaki dengenin her somut olayda titizlikle gözetilmesi gerekir.

KAYNAKÇA

- ACABEY**, Beşir: Teorik ve Pratik Yönleriyle Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi, Ankara 2020.
- AKDOĞANER ARSLAN**, Elvan: Gaiplik Kararının Türk Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi, Ankara Üniversitesi SBE Doktora Tezi, 2022.
- AKINTÜRK**, Turgut/ATEŞ, Derya: Medeni Hukuk, 28. Baskı, İstanbul 2024.
- AKİPEK**, Jale/AKINTÜRK, Turgut/ATEŞ, Derya: Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, 13. Baskı, İstanbul 2016.
- AKKANAT**, Halil: Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi, İstanbul 2004.
- ALPER**, Yusuf: Sosyal Sigortalar Hukuku, 13. Baskı, Bursa 2025.
- ANTALYA**, O. Gökhan: Marmara Hukuk Yorumu, Miras Hukuku, C. III, 4 Baskı, Ankara 2021.
- ARAT**, Ayşe: "Gerçek Kişilerde Kişiliğin Sona Ermesi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, C. 9, S. 1-2, 2006, s. 257 – 276.
- ARPACI**, Abdülkadir: Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler), İstanbul 1993.
- ASLANKÖYLÜ**, Resul: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi, C. I, Ankara 2013. (C. I)
- ASLANKÖYLÜ**, Resul: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi, C. II, Ankara 2013. (C. II)
- CANIKLIOĞLU**, Nurşen: 506 Sayılı Sigortalar Kanunu Açısından Geride Kalanların Korunması, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1997.
- ÇENBERCİ**, Mustafa: Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Ankara 1977.
- DURAL**, Mustafa/ÖĞÜZ, Tufan: Türk Özel Hukuku, C. II Kişiler Hukuku, 25. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul 2025.
- EREN**, Fikret/YÜCER AKTÜRK, İpek: Türk Miras Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2023.
- EZER**, Burcu: Kişisel Durum Değişikliklerinin Sosyal Güvenlik Hukukundaki Etkileri, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, Ankara 2021.
- GÖKALP CİVAN**, Arzu: Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası, Ankara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.

GÜZEL, Ali/**OKUR**, Ali Rıza/**CANIKLIOĞLU**, Nurşen: Sosyal Güvenlik Hukuku, 20. Baskı, İstanbul 2024.

GÜZEL, Ali: Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtayın 2008 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirmesi 2008, Ankara 2010.

KARARMAZ, Banu: İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi, İstanbul 2021.

KORKUSUZ, M. Refik/**UGUR**, Suat: Sosyal Güvenlik Hukuku, 9. Baskı, Bursa 2025.

MUTLAY, Faruk Barış: Sosyal Sigorta Yardımlarına Hak Kazanma Koşulları ve Eşitlik İlkesi, İstanbul 2014.

OĞUZMAN, Kemal/**SELİÇİ**, Özer/**OKTAY-ÖZDEMİR**, Saibe: Kişiler Hukuku, 23. Baskı, İstanbul 2024.

OĞUZOĞLU, H. Cahit: Medeni Hukuk I-Şahsın Hukuku, Ankara 1958.

ÖZKAN KOÇ, Sema Deniz: 5510 Sayılı Kanun Madde 13, Sosyal Sigortalar Hukuku Şerhi, C. I, Sözer, Ali Nazım/Caniklioğlu, Nurşen/Kabakçı, Mahmut (Editörler), Ankara 2024.

PEKŞEN, Miraç Şamil: Sosyal Güvenlik Kurumunca Yapılan Yersiz Ödemelerin Geri Alınması, Ankara 2025.

SARAÇ, Coşkun: "Gaiplik Kararı, İş Kazası Kavramı Açısından Ölüm ve Gaiplik ile Sigortalıca Yürütülen İş Arasında Uygun İliyet İlişkisi", Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 16, Aralık 2009, s. 214-219.

SARI FİDAN, Özlem: "Depremde Kaybolanların Hukuki Durumlarının Gaiplik ve Ölüm Karinesi Yönünden Ele Alınması", Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 1, s. 219-236.

SÖZER, Ali Nazım: Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, 6. Baskı, İstanbul 2023.

SÜMER, Haluk Hadi: Sosyal Güvenlik Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2025.

TEKİNAY, Selahattin Sulhi: Medeni Hukuka Giriş Dersleri, İstanbul 1987.

TOKAT, Hüseyin: Türk Hukukunda Gaiplik, Ankara 2018.

TUGAY, Mustafa: 5510 Sayılı Kanun Madde 20, Sosyal Sigortalar Hukuk Şerhi, C. I, Sözer, Ali Nazım/Caniklioğlu, Nurşen/Kabakçı, Mahmut (Editörler), Ankara 2024.

TUNCAY, Can/EKMEKÇİ, Ömer/GÜLVER, Ender: Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 22. Baskı, İstanbul 2023.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet: Türk Medeni Hukuku, İstanbul 1963.

YAĞCIOĞLU, Ali Haydar: “Ölüm Karinesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 24, S. 2, 2022, s. 833-885.

YILDIZ, Eren: “İşçinin Gaipliğinin İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası Bakımından Etkisi”, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, C. 22, S. 85, 2025, s. 55-76.

YÜCEL BODUR, Mehtap: 5510 Sayılı Kanun Madde 32, Sosyal Sigortalar Hukuku Şerhi, C. I, Sözer, Ali Nazım/Caniklioğlu, Nurşen/Kabakçı, Mahmut (Editörler), Ankara 2024. (Şerh)

YÜCEL BODUR, Mehtap: Türk ve Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası, Ankara 2021.